

OSZK HÍRADÓ

az Országos Széchényi Könyvtár lapja
XLIII. évfolyam – 2000. 5–6. szám

TARTALOM

KRÓNIKA

- 2 Személyi hírek és változások
- 2 Dr. Bata Imre (1930–2000) (Karsay Orsolya)

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRŐL

- 3 A Magyar Elektronikus Könyvtár Osztály az OSZK-ban (Moldován István)
- 7 Kartográfiai dokumentumok állományvédelme digitális technológia alkalmazásával (Pliháč Katalin)
- 10 A Periodikafeldolgozó Osztály Érkeztető csoportjának munkájáról (Albertné Révay Rita)
- 14 Az Országos Széchényi Könyvtár új kutatóidő és kutatónapi szabályzata

KIÁLLÍTÁS

- 15 Brazília felfedezése (Förster Miklós)
- 15 Törökország színei (Förster Miklós)

KIADVÁNYAINKRÓL

- 16 Az Országos Széchényi Könyvtár 1999. évi beszámolója
- 17 Megjelent „Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1994–1998”

MÚLTUNK, ÖRÖKSÉGÜNK

- 18 Tömörkény István vallomása legkedvesebb olvasmányairól (Batári Gyula)

NYUGDÍJASAINKRÓL

- 19 Fallenbüchl Zoltán kitüntetése (Haász Zsóka)

TÁJÉKOZÓDÁS

- 19 Hagyományörzés a japánpapír készítése technikájában (Tanulmányúton Japánban) (Meggyesfalviné Adám Ágnes)
- 23 V. Ecsedy Judit: A könyvnyomtatás Magyarországon a kézisajtó korában 1473–1800 című könyvéről (Németh S. Katalin)

SAJTÓFIGYELŐ

- 25 Új raktárt kap a Széchényi Könyvtár. Módosítanak a kötelezpéldány-rendeletet (Csajkovszky Krisztina)
- 26 „Internet fiesta” a Széchényi Könyvtárban
- 27 Örökség: tizenhatból maradt hét (Prukner Pál)
- 29 Himnuszunk ösváltozatai
- 29 Ismeretterjesztő és oktatás-segítő CD-ROM-ok vására
- 30 A Magyar Országos Közös Katalógus Egyesületéről
- 30 Az Ország Könyve

KÖNYVTÁRUNK ÉLETÉRŐL

- 30 Hírlapörsgében. A hírlaptárosok második találkozója (Elekes Irén)

KRÓNIKA

Személyi hírek és változások 2000. május 1–2000. június 30.

Új dolgozóink: Csete Lajosné ügyvit. alk., Számítástechn. Alk. osztály, Falvainé Szabó Edit könyvt. assz., Kötelesspéldány osztály, Ritterné László Mária könyvtáros, Kötelesspéldány osztály, Varga Mónika könyvtáros, Elektronikusdok. Szolg. osztály

Eltávoztak a könyvtárból:

- **próbaidőn belül:** Vargha Mónika könyvtáros, Elektronikusdok. Szolg. osztály
- **felmentéssel:** Kohányi Judit könyvtáros, Könyvek Központi Katalógusa, Pataki Gáborné ügyvit. alk., Könyvfeldolgozó osztály, Süllős Jánosné ügyvit. alk., Pü. és Számvit. osztály, Takács Zsuzsanna kvt. assz., Raktári osztály
- **munkaviszonya megszűnt:** Gellén Miklósne gazd. ig. h., GI, Jeneiné Faragó Anna gazd. üi., Pü. és Számvit. osztály, Kozári Zsolt raktáros, Raktári osztály, Mozsolics Annamária szakmunkás, Mikrofilm- és Fényképtár
- **áthelyezéssel:** Gigor Olga gazd. üi., a Bér- és Munkaügyi osztályról az Alkotmánybíróságra.

Dr. Bata Imre
(1930–2000)

2000. május 1-jén meghalt dr. Bata Imre író, irodalomtörténész, egyetemi tanár, az Élet és Irodalom József Attila-díjas főszerkesztője. Bata Imre 1969–1975 között Kézirattárunk munkatársa volt.

Nekrológ helyett búcsúzzunk tőle azzal a nekrológgal, amellyel ő temette 1976-ban kedves öreg kollégánkat, mindnyájunk Bandi Bácsiját, Barton Andrást.

Nyugodjanak mindketten békében!

Karsay Orsolya

Elbúcsúzzunk Tóled Bandi bácsi, mert nem lehet ezt az elválást már megkerülni. Búcsút mondok kollégáid nevében, a Széchényi Könyvtár minden rendű és rangú munkatársa nevében, s azokéban, akik körülötted voltak, legszűkebb munkakörnyezeted tagjai nevében, s búcsúszom köztük magam is, úgy mint harmadik fiad, mert Veled munkálkodni olyan volt, mint édesapámmal. Mert csak a szekér hiányzott, a lovak, csak a kasza meg a villa hiányzott, de én mégis adtam a kévét a kezed

alá, palástosan a lucernát a talpad alá, iparkodtam, hogy ne érje szó a ház elejét, mert a munkát Veled csak szertartásként, csak áldozatképp lehetett végezni.

Elmégy, Bandi bácsi a minden élők útján, s nem is igen fordulsz vissza, ballagsz a csillagok közt, s ne is tekints ránk, mert vissza kellene jönnöd; vissza is jönnél, mert nem is állnád, ha látnád árvaságunkat. Mert-hogy nagyon árván maradtunk hiányoddal. Pedig jobb Neked már a csillagokkal. Azok olyan pontosak, mint

Te voltál; azok ragyognak olyan egyenletes tűzzel, ahogy a te kezéd alatt égett jó parázzsal a munka.

Messziről indultál, magyarságunk mélységeiből. Eljöttél a falusi nyomorúságból, jobb megélhetést kerestél. Mégsem csak keresni jöttél. Hoztad magaddal a java falusi emberek erkölcsét, mert Te a színe-javából voltál. A bensőségből jöttél az idegenségbe; a nagyváros személytelen közegében sem veszítetted el magadat. Maradtál, aki voltál. Vagyis nem te nyertél, hanem azok, akik közé kerültél. Változatlan maradt benned a gazdalélek. Úgy néztél körül új munkahelyeden, mint egy gazdaportán. Tekinteted is rendet csinált. S amit megláttál, már fogtad is, ha nem volt a helyén. Gazdája voltál a tárgyaknak. S ettől a bensőségtől a tárgyak átlékeltek. S a lelkes tárgyak közt az embernek is jobb lett. A többinek. – Így nőttél egy rangra a többivel.

Neked nem adatott meg, hogy időben találkozz a szellem dolgaival. De tehetséges voltál, s magas intelligenciád fölfogta a léggört is, amibe kerültél. Nem az emberek hiú kis rangtudatát, nem a mívelt szellemet. A tárgyakét: a könyvekét, a kéziratokét, s éppen úgy voltál köztük, mint a szellem legkülönb tudói. Tudtad a valódi hierarchiát. Megőrizted az eredeti intenciókat, stílussá fejlesztetted az új viszonylatot. Így őrizted meg magad szuverenitását. Szolgálhattál minisztereket, de embert is csak úgy, mint az intézményt. Eladtad az erőd, megőrizted egyéniségedet. Így aztán mindent tudtál, amit a szellem emberének tudnia kell, csak másképpen. Volt saját dialektusod, amin ugyanazt fejezted ki, mint a filológus a magáén. Az tisztelni tudta a szöveget, gondozta, kutatta, Te pedig rendet tartottál, őrizted a forrásokat és a csöndet, vagyis ugyanazt tetted mint amaz, mivel olyan áthatottsággal. A módban különböztél, de a lényegre nézve ugyanazt a magatartást fejlesztetted ki magadban. A szellemi dolgok öre voltál, s lan-

kadatlan az odaadásban; ugyanazok az adottságok moccantak Benned, mint a tudásban, mint a filológusban, csak – szerencsére – nem voltál olyan elvonatkozott. Így aztán gazdagítottad is azt a kis világot, amelyiknek szerencséje volt évtizedeken át Téged a magáénak tudni. Gazdagítottad természetes emberséged pompás színeivel és ízeivel. Mert annyi derű és egyensúly volt Benned, hogy deríteni és kiegyensúlyozni tudtál másokat is.

Igen, a világ voltál a világban; megkülönböztethető, noha sose ambicionáltad a különbözést. Jelenlétedet mindig éreztük, holott észrevétlen voltál, mint minden jó működés. Avval voltál jelen, hogy folyton tevékenykedtél. Téged senki sem utasított, ahogy nem lehet a város közepére parancsolni a jó levegőt. Még a más dolgát is tudtad.

Világ megy el Veled Bandi bácsi. Amit elhagysz, maradék. Mit tehet a maradék mást, mint becsüli a temetőket. Nincs képzeletem hozzá, hogy megtapadjak abban a dimenzióban, ahol szubsztanciális lényed szerint vagy. De ahhoz a túlzásig, hogy magamban elevenen tartalak. Nagyon hiányzol nekünk a minden napokban is, ezért nem tudjuk kapcsolatunkat evvel a búcsúval lezárni.

Keresünk majd bujkáló kéziratokat, mint szoktuk, s Téged szeretnénk megtalálni. Ott is leszel Te valamiképp a rendben is meg a zürzavarban is. Csak terhelni nem szeretnénk soha többet. Pihenj, pihenj, drága Bandi bácsi, kevés érdemli náladnál jobban az örök nyugodalmat.

(Elhangzott a búcsúztatáson)

OSZK Híradó, 1976. 7/9. sz.

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRÓL

A Magyar Elektronikus Könyvtár Osztály az OSZK-ban

A nyári szabadságok elején felkérést kaptam az OSZK Híradó főszerkesztőjétől, hogy egy cikkben mutassam be az általam vezetett osztályt a könyvtár dolgozói számára. A felkérést örömmel elfogadtam, különös tekintettel arra, hogy ez nagyszerű alkalom az új osztály bemutatkozására. Ezúton köszönöm meg a szerkesztőknek ezt a lehetőséget, amely – úgy gondolom – többet jelent, mint egyszerűen egy új szervezeti egység bemutatása.

A Magyar Elektronikus Könyvtár Osztály 1999 szeptemberében jött létre az OSZK-ban, a nagyobb

szervezeti átalakulások előtt. Jelenleg a Számítógép-alkalmazási és a Szervezési osztállyal együtt az informatikai főigazgató-helyettes, Hegedűs Péter alá vagyunk beosztva.

Munkaerőhelyzet

Az Osztály tavaly szeptemberében 1 fővel – jómagam – indult. Decembertől egy polgári szolgálatos fiatalember, **Szabolcsi József** csatlakozott hozzánk, aki főként digitalizálással, elektronikus dokumentu-

mok konvertálásával, HTML-szerkesztéssel foglalkozik. Az ő munkáját dicséri többek között az OSZK és az Erdélyi Magyar Múzeum Egyesület közös kiadásában 1997-ben megjelent Monoki-féle bibliográfia elektronikus, HTML változata; a Veszprémi Megyei Könyvtár által kiadott és MEK-nek felajánlott Eötvös Károly, Lőrincze Lajos bibliográfiák HTML változatai. Ezek a munkák jó példái annak, hogy a könyvtárak által szerkesztett és kis példányszámban kiadott szerzői- vagy témabibliográfiák hogyan alakíthatóak át jól kezelhető elektronikus formába és hogyan lehet ezeket széles körben hozzáférhetővé tenni az Internet segítségével.

Góczán Andrea, könyvtár-informatikus december közepétől tagja az Osztálynak, korábban a JATE Egyetemi Könyvtár tájékoztató könyvtárosa volt. Széles körű ismeretekkel rendelkező tevékenységi köre komplex, az elektronikus dokumentumok feldolgozásától (konvertálás, korrektúra, HTML-szerkesztés) kezdve kiterjed az elektronikus folyóiratok címnívántartásán át az OSZK weboldalainak szerkesztéséig.

Az Osztály sajátos helyzetben lévő tagja áprilistól **Káldos János**, aki célfeladattal került szervezetileg az osztályhoz, a régi könyves Osztály és a régi magyar nyomtatványok osztály bibliográfiáit, katalógusait szervezi adatbázisba.

Az Osztálynak ugyan szervezetileg nem tagja, de tevékenységünket régóta aktívan támogatja **Király Péter**, a Kézirattár munkatársa. Főként különböző keresőprogramok fejlesztésével vesz részt a MEK fejlesztésében, mint például a Nyugat tartalomjegyzéke, valamint most van kifejlesztés alatt egy, az egész MEK-re vonatkozó teljes szövegű kereső is. Ezek mellett olyan nagy szövegállományok, dokumentumok HTML-szerkesztését is ő végezte, mint pl. a Marczali-féle Nagy Képes Világtörténet vagy a Malonyai-féle néprajzi kézikönyv. Részt vesz a MEK Osztály egyik nagyobb projektjében, a Petrik-féle bibliográfiák digitalizálásában is, ő fogja ugyancsak ezek digitális változatához elkészíteni a megfelelő keresőprogramot.

Közvetlenül ugyan nem tagjai, de a MEK fejlesztése kapcsán feltétlenül megemlítendő **Drótos László** és **Vitéz Gáborné**, akik egyfajta távmunkásként, a Miskolci Egyetemen vesznek részt aktívan munkánkban.

A MEK speciális jellegéből adódóan a fent említettek kivül még számos önkéntes vesz részt a munkánkban.

A munkaerőhelyzet bemutatása után lássuk, hogy tulajdonképpen mi is a munkája, feladata osztályunknak, milyen terveink vannak a jövőre nézve. Az osztály munkájának megértéséhez azonban feltétle-

nül pár szót kell ejteni a Magyar Elektronikus Könyvtár kialakulásáról, az előzményekről.

Előzmények

A számítógépek világméretű elterjedésével radikálisan megváltozott az írott dokumentumok elkészítése, az Internet színre lépésével pedig ezek terjesztése, olvasókhöz történő eljuttatása. Már a 90-es évek elején is egyre több és több helyen használtak számítógépeket a különböző dokumentumok előállítására azonban szinte kizárólagosan nyomtatott formában terjesztették azokat. Magyarországon az Információs Infrastruktúra Fejlesztési Programnak (rövidebben az IIF-nek) köszönhetően a legtöbb egyetemi és néhány megyei, városi könyvtár már 1989-től megismerkedhetett a számítógépes hálózatok világával, először az ún. X.25-ös vonalakon, majd 1993–94-től az Interneten keresztül. Könyvtárosként meglehetősen hamar találkoztunk azzal az élménnyel, hogy a hálózaton egyre több és több értékes dokumentum jelenik meg elektronikus formában, azonban ezek szerteszét vannak, rendezetlenül és feldolgozatlanul, továbbá ezek a dokumentumok – sajnos – meglehetősen tünékenyek. Ezen élményekre alapozva kezdeményezte Drótos László, miskolci egyetemi könyvtáros kollégánk a Magyar Elektronikus Könyvtár létrehozását. 1994-ben megindult ennek a szervezése, építése, részint az IIF támogatásával, részint számos lelkes önkéntes, könyvtáros, egyetemi oktató, hallgató, magánember segítségével. Az évek során a MEK az egyik legnagyobb és legnépszerűbb magyar internetes tartalomszolgáltatássá nőtte ki magát, bizonyítva a könyvtárak és a könyvtárosok létjogosultságát a XXI. századi csúcstechnika szép új világában. A MEK azonban nem tudott megfelelő szervezeti keretet kialakítani működéséhez, érezhetően kissé „előreszaladt”, a hazai könyvtár-informatikai fejlesztésekben. Könyvtáraink többsége az integrált rendszerek bevezetésével, váltásával volt elfoglalva, nemigen maradt energia az elektronikus dokumentumokkal való foglalkozásra, elektronikus könyvtárak építésére. A MEK ezenközben tovább fejlődött, egyfajta kísérleti laboratóriumként próbáltuk ki, milyen könyvtár-indíttatású szolgáltatásokra volna szüksége a lassan, de biztosan fejlődő hazai Internet felhasználói tábornak. Az elektronikus dokumentumok gyűjtése mellett így került sor megfelelő, tematikus címlisták gyűjtésére, a hazai könyvtárak internetszolgáltatásainak, teljes szövegű elektronikus gyűjtemények, elektronikus folyóiratok, levelező listák területén.

Egyik legújabb ilyen szolgáltatásként indult egy évvel ezelőtt az on-line referenz szolgáltatás, amelyről később még bővebben lehet olvasni.

A jelen

A MEK életében 1999. radikális változást hozott. Tavaly nyáron Monok István, az OSZK új főigazgatója azzal a felkéréssel fordult a MEK addigi szervezőihez, hogy nem végeznék-e munkájukat az OSZK keretén belül, összhangban annak fejlesztésével. Ezt az ajánlatot nem lehetett visszautasítani, ennek következményeként jött létre 1999 szeptemberében a MEK Osztály. Az első heteket, hónapokat a helykeresés jellemezte, bár igazából ez a mai napig nem zárult le. 1999 szeptember–októberében már a MEK Osztály is részt vett az OSZK telematikai koncepciójának kidolgozásában, így működési területünket már ennek megfelelően tudtuk kijelölni. Az új helyzet fokozott igénybevételt jelentett a MEK számára, hiszen a tervezés, ismerkedés mellett folytatni kellett az addigi munkát is. A MEK Osztály a Nemzeti Könyvtáron belül részint az Interneten keresztül érkező olvasók, felhasználók igényeire, részint a „lát-hatatlan”, csak elektronikus formában létező dokumentumok kezelésének a fontosságára igyekezett és igyekszik fokozottan felhívni a figyelmet. A megőrzés mellett egyre fontosabb a szolgáltatás, a helyi szolgáltatások mellett a távolról elérhető on-line szolgáltatások.

Magyarország a 90-es évek elején az európai élmezőnyben volt a számítógépes hálózati ellátottság tekintetében, sajnos a kezdeti előnyünket fokozatosan elveszítettük. Az ezredforduló, a MATÁV monopóliumának vége a közeljövőben valószínűsíti, hogy újra nagyobb ütemet vesz az Internet felhasználók számának növekedése. Nekünk könyvtárosoknak sem szabad ezeket a fontos tendenciákat szem elől tévesztenünk. A SULINET program révén az ország több mint 900 középiskolája kapott Internet csatlakozást. Az IIF program már évekkal ezelőtt az egész felsőoktatás számára biztosította az Internet kapcsolatot. Az újabb hullám – gondoljunk csak az elmúlt hetek, hónapok reklámjaira a tévében, rádióban, utcán – rövidesen a háztartásokat, az otthonokat is eléri. Az Internet azonban nem sokat ér, ha a drótokon nincs megfelelő, kellő mennyiségű és minőségű „műsor”.

A telematikai koncepcióban megfogalmazottakkal összhangban a MEK gyarapításában megkülönböztetett figyelmet fordított a kézikönyvekre, bibliográfiákra. Már említett kollégánk, Király Péter

idén tavasszal fejlesztette ki a Pallas Nagy Lexikon keresőprogramját. A 16 kötetes, máig hasznos és értékes kézikönyv teljes szövege azóta nemcsak az Arcanum Kft. CD-ROM lemezein, de a MEK keretében az Interneten is megtalálható. Egy ősszel tartott helytörténeti rendezvénynek köszönhetően a Veszprémi Megyei Életrajzi Lexikonnak kaptuk meg az elektronikus változatot és készült el hozzá egy jól kezelhető HTML-felület. Ugyancsak a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár juttatta el a MEK-nek és munkatársaink készítették el a böngészhető változatát a könyvtár által kiadott Eötvös Károly és a Lőrincze Lajosról szóló bibliográfiáknak. Megemlítendő még jó példaként az OSZK és az Erdélyi Múzeum Egyesület által 1997-ben kiadott „Magyar könyvtermelés Romániában (1919–1940)” bibliográfiája. Ez, a határon túli magyar könyvtermelés egyik fontos bibliográfiája néhány száz példányban került kinyomtatásra. Az OSZK-ban megtalált elektronikus nyersanyagból munkatársaink úgyszintén egy mindenki által könnyen kezelhető HTML-változatot készítettek, amely azóta bármely Internetes gépről elérhető, letölthető a nagyvilágban.

Egy másik, követendő példaként szükséges megemlítenünk az OSZK kiadásában, dr. Rózsa Mária szerkesztésében megjelent „Tudománytár (1834–1844)” repertóriumot, amelyből a KMK munkatársa, Fejős László készített HTML-változatot. A kiadvány az OSZK honlapján kívül a MEK-ben is megtalálható a többi, hasonló bibliográfia mellett.

Terveink között szerepel, de az OSZK-s kollégák aktív támogatása és segítsége is szükséges ahhoz, hogy a házon belül készült vagy/és kiadott tudományos szakmunkák mind nagyobb mértékben elektronikusan is hozzáférhetővé váljanak távoli kollégáink és a szakavatott érdeklődők számára.

A MEK célja a kezdetekkor az volt, hogy összegyűjtse a magyar vagy magyar vonatkozású mindazon elektronikus dokumentumokat, amelyek a tudományos kutatást, az oktatást vagy a kultúrát szolgálják és amelyek terjesztése nem tilos. Az idő igazolta törekvésünket, mind jobban kiderült, hogy van jelentősége egy ilyen munkának.

A MEK olvasóinak a tábora az évek során elérte a havi 20–25 000 látogatót, akik közel egy milliárd elektronikus egységet, file-t töltenek le. Figyelemre méltó, hogy az on-line olvasók egyik jelentős tábora a középiskolákat jelentő SULINET-es gépekről érkezik, a másik jellemző olvasói réteg a külföldi gépekről érkezők. A havi olvasók egyharmada rendszeresen külföldi gépekről látogatja a MEK-et, leg-

többen – jellemző módon – onnan, ahol jelentősebb magyar kisebbség él (Románia, USA, Németország, Svédország, Szlovákia).

Az elektronikus dokumentumok gyűjtésén kívül – mint már említettem – a MEK-ben egyéb, könyvtáros jellegű Internetes munka is folyik. Ezek között megemlítendőek azok az ún. virtuális gyűjtemények, amelyek az Internet óriási információs tömegében navigálók számára nyújtanak kiindulópontot egy-egy adott témában vagy elektronikus dokumentumtípusban. A MEK-ben ilyen virtuális címgyűjtemények találhatóak:

- más, magyar vonatkozású, teljes elektronikus szövegeket tartalmazó Internet oldalak (Magyar e-szövegek);
- a hazai könyvtárak Internet szolgáltatásai. Ezek időközben kibővültek a néhány határon túli magyar könyvtár illetve a nagyobb külföldi könyvtárak Internet címeivel (HUNOPAC);
- a magyar elektronikus folyóiratok tematikusan rendezett címgyűjteménye;
- magyar levelező listák gyűjteménye (HUNLIST);
- külföldi szövegarchívumok, elektronikus könyvtárak listája;
- Internetes keresőrendszerek;

Külön kiemelendő a korábban már említett on-line referenz szolgáltatás, a MIT-HOL. Az Internet folyamatosan gyarapodó információs tömegében egyre több és több navigációs eszköz, indexelő program, tematikus linkgyűjtemény, elektronikus könyvtár születik. Mindezek azonban – és ezt egyre inkább megerősítik az Internet világ tapasztalatai – nem pótolhatják az információkereséshez hozzáértő, tapasztalt emberi segítő. A legutóbbi idők egyik érdekes Internet újdonsága a különböző on-line referenz szolgáltatások megjelenése. A hagyományos könyvtári referenz mintájára Internet szolgáltatások szerveződtek a legkülönbözőbb szakterületeken, pl. jogi, orvosi, geológiai, ökológiai területeken. Az említett szolgáltatások mintájára szerveztük meg a MEK keretében tavaly a MIT-HOL szolgáltatást. Ez a szolgáltatás lényegében összefogja a már hasonló on-line tájékoztatási szolgáltatásokat végző hazai könyvtárakat, könyvtárosokat és az osztott katalógusok mintájára egy „osztott könyvtári on-line tájékoztatást” alakított ki.

A résztvevő orvosi, mezőgazdasági, közgazdasági, műszaki stb. könyvtárosok legjobb tudásuk szerint néhány óra, max. 2 napon belül válaszolják meg az Interneten keresztül érkező kérdéseket. A válaszokhoz

mind a könyvtárakban megtalálható helyi adatbázisokat, kézikönyveket, mind az Internet forrásait felhasználják. A beérkező kérdéseket és a kimenő válaszokat visszakereshető módon ugyancsak elektronikusan tároljuk a hagyományos referenz naplók mintájára egy újfajta tájékoztatási segédeszközt előállítva ezzel.

Végül de nem utolsósorban említésre érdemes, hogy a MEK Osztály egyik főállású munkatársa, Góczán Andrea vette át az OSZK Web honlapjának szerkesztési teendőit. A munka ugyan nem kapcsolódik szorosan az Osztály tevékenységi köréhez, de az Internettel való intenzív kapcsolatunk elősegíti ezt. A közeljövőben ezt felhasználva igyekszünk a MEK szolgáltatásainak segítségével továbbfejleszteni az OSZK Internet tartalomszolgáltatását.

Tervek, a jövő

A MEK Osztály nem egy statikus környezetben jött létre, hanem éppen egy folyamatosan változó, dinamikus OSZK-ban kezdte el megkeresni a helyét, miközben a folyosók tele vannak a költözők asztalaival, virágaival; főosztályok szűntek meg, alakultak át. A nehezedő gazdasági feltételrendszerben egyre erőteljesebb az információs társadalom nyomása és kihívása mind az OSZK-ra, mind az egész hazai könyvtáros-társadalomra. A könyvtárba az elmúlt évben a technikai eszközpark jelentős fejlesztése történt, PC-k érkeztek tömegesen. Miközben sokan még csak most tanulják a PC-kezelés alapjait, a Mikrofilmtárban már a télen érkezett mikrofilmszkennelő berendezés első eredményét, a „Dombóvár és vidéke” helyi lap digitális változatát láthattuk az idei, esztergomi könyvtáros vándorgyűlésen.

A közeljövőben egyre sürgetőbb az a feladat, hogy átgondoljuk, továbbfejlesszük a MEK tevékenységét, integrálva az OSZK informatikai szolgáltatásaival. A házon belüli együttműködés fejlesztése mellett a Neumann Digitális Könyvtárral törekszünk szorosabb együttműködésre. Az ősszel továbbá, remélhetőleg beindul a tavaly alapított – és a jogi beiktatás miatt elhúzódott – MEK Egyesület is.

A legsürgetőbb feladatok közé a MEK technikai fejlesztése tartozik. Egy új szolgáltatási környezetben részint a gyarapítás lassú és fáradságos munkáját szeretnénk felgyorsítani, részint az elektronikus dokumentumok bibliográfiai feltárását szeretnénk szabványosabb formában végezni. Szeretnénk továbbá a dokumentumok bibliográfiai leírása mellett – amelyek az adatbázis-alapú visszakeresést szolgálják – alkalmazni az ún. metaadat elemeket is, amelyek az

Internet elterjedt keresőeszközei és ezen keresztül az olvasók számára jelentenek hatékony segítséget.

A közeljövő technikai fejlesztései közé tartozik, hogy a MEK-ben szolgáltatott kézikönyvek közül az alkalmasakat az egyre divatosabbá váló mobiltelefonok WAP szolgáltatására is elérhetővé tesszük egy cég segítségével. Néhány tájékoztató lap segítségével a zömében fiatal, a legmodernebb kommunikációs technikát használók körében is igyekszünk felhívni a MEK-re és ezen keresztül a könyvtárakra a figyelmet.

Talán a legnagyobb jelentőségű feladatunk azonban a MEK internetszolgáltatása jogi háttérének rendezése. Erről régóta folytattunk megbeszéléseket, talán a közeljövőben sikerül rendezni ezt a régóta kényes területet az ARTISJUS-szal, a Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesülettel.

A szerzői jogi és a technikai feltételek rendeződése után nagyobb hangsúlyt szeretnénk fektetni a MEK Egyesülettel együttműködve az on-line, elektronikus dokumentumok rendszeresebb összegyűjtésére, különös tekintettel a könyvtártudomány, a tudományos kutatás, az oktatás, a kultúra, a határon túli területek dokumentumaira.

Tervezés fázisában van egy szakértők által készítenő lista, amely a különböző tudományterületek legfontosabb, digitalizálendő alapművét tartalmazná. A lista iránymutatást adna a későbbi digitalizálási tevékenységek, projektek számára is. A listát – jelenlegi terveink alapján – a Neumann Digitális Könyvtárral együttműködve szeretnénk elkészíteni.

Ugyancsak az ősszel szeretnénk megújítani és továbbfejleszteni a MIT-HOL szolgáltatásunkat is. Szervezetileg fejlesztve, hatékonyabb alapokra helyezve a szolgáltatást szeretnénk, ha a nagyobb könyvtárak, élükön természetesen az OSZK tájékoz-

tató szolgálatával intézményesen vennének részt a munkában. A Library of Congress éppen a közel-múltban indított egy világméretű kezdeményezést (The Collaborative Digital Reference Service), amelyben a helyi és regionális on-line referenz szolgáltatásokat egy nemzetközi rendszerbe szeretnék be-szervezni. Kézenfekvőnek tűnik a lehetőség, hogy az OSZK vezetésével a MIT-HOL szolgáltatással kapcsolódjunk ehhez a nemzetközi vállalkozáshoz a megfelelő feltételek megteremtése után, erősítve ezzel könyvtáraink, könyvtárosaink jelenlétét az Internet hazai és nemzetközi „országútjain”.

A MEK gyarapítását kiterjesztve, az OSZK hátterével szeretnénk beindítani a közeljövőben egy elektronikus folyóirat archiválási projektet. Címnyilvántartási munkánkban napi tapasztalat hazai elektronikus folyóirataink számának intenzív növekedése, valamint – sajnálatos módon – ezek tűnékenysége is. Egyre nagyobb az igény, hogy egy kísérleti rendszerben elkezdjük ezek archiválását, lehetőség szerint Internet szolgáltatását is.

* * *

Szeretnénk ha az OSZK-ban minél több kolléga megismerhetné munkánkat. Bízunk benne, hogy az Internetet egyre jobban megismerők számára a házon belül is hasznos segítséggel szolgálhatunk. Örülnénk továbbá, ha kis létszámú osztályunk minél több segítőt, támogatóra találna, hiszen sokrétű munkánk során a könyvtár sok osztályával kerültünk már eddig is kapcsolatba, a bibliográfiai osztályoktól kezdve a tájékoztatáson át a KMK-ig.

Kérjük, további kérdéseikkel forduljanak hozzánk bizalommal személyesen a 325-ös szobában vagy elektronikus levélben.

Moldován István

Kartográfiai dokumentumok állományvédelme digitális technológia alkalmazásával

Régi térképeket őrző gyűjtemények számára – bárhol a világon – a legnagyobb kihívást az állományvédelem maradéktalan kielégítése jelentette és jelenti mind a mai napig. (A térképek többségének a mérete A3-nál nagyobb, rendszerint igen finoman színezettek, s az apró betűkkel metszett nevekben gazdagon megírtak. Így az e művekről készített dia-

filmekkel nem lehetett megoldani az állományvédelmet, azaz nem tudnak/tudunk olyan filmet adni olvasóink kezében, amelyeknek használatával elkerülhető lenne a ritka unikális művek időről-időre történő elővétele.)

A digitális technológia széles körű elterjedése jelentős áttörést hozott a fenti probléma megoldására is.

Szkennerek fejlesztése nyomán akár 70×100 cm nagyságú színes térképek is átírhatóvá váltak CD-re, így a felhasználók számára olyan digitalizált gyűjtemények jöttek/jöhetnek létre, amelyeket hálózaton keresztül könnyen elérhetnek a nap bármely időszakában.

E technológiát elsőnek a Library of Congress „Geography and Map Division” gyűjteménye féltve őrzött darabjainak átírásánál állították „hadrendbe” 1994-ben. Jelenlegi ismereteink szerint évi 500 térképet írnak át CD-re, illetve tesznek elérhetővé a „National Digital Library” használói számára. (Részletes leírása megtalálható Mercator’s World 1998/1. E kiadvány elérhető: <http://www.mercatormag.com>)

Az Európai Unió is több pályázatot hirdetett e témában, s abba számos ország egymással összefogva kapcsolódott be, eredményeikről a (<http://ihr.sas.ac.uk/maps/project.html>) helyen lehet tudomást szerezni.

Ez az új technológia ugyanakkor számos új problémát és feladatot ró ránk, térképtárosokra.

A térképek digitalizáláshoz felhasználható eszközök (hardver), illetve az eredmények láttatását segítő programok (szoftverek) igen drágák. Tehát akkor tudunk jól gazdálkodni a különböző pályázatokon elnyert pénzeinkkel, ha a leoptimalisabb megoldást sikerül megtalálnunk.

Fontosabb digitalizáló eszközök:

Szkennerek

Napjainkra két fő típus vált elterjedté:

1. Ahol a szenzor mozog, ez leginkább xeroxgépekre hasonlít. Az e típusból készített legnagyobb tükörfelületű szkennerek A0 (841×1189 mm) méretű. Ez a berendezés nem korlátozza sem a papír vastagságát tehát vásznazott, vagy pergamenre rajzolt térképet éppen úgy lehet vele digitalizálni, mint atlaszt.
2. Ahol a digitalizálandó anyag mozog az érzékelők felett. E típusból a legnagyobb szélességű 1065 mm-es, míg a másolandó anyag hossza akár 15 000 mm is lehet. Ezzel a típusú szkennerekkel általában max. 5 mm vastag dokumentumot lehet másolni. Mivel a másolandó anyag mozog, így a lehetséges sérülést csak védőfólia alkalmazásával lehet elkerülni.

E két típusból is csak azok a szkennerok jöhetnek számításba kartográfiai dokumentumok digitalizálásához, amelyek tökéletesen torzításmentesen viszik át a vonalakat.

Digitális kamerák

Bár e területen is nagy a fejlődés, de a ma ismert legjobb érzékelőkkel ellátott digitális kamerák sem alkalmasak kartográfiai dokumentumok digitalizálására.

Jelenleg az 1. típusú általánosan elterjedt szkennerből csak az A3 tükörfelületű fizethető meg. Magyarországon – tudásunk szerint – csak a MH Térképészeti Hivatala fog rendelkezni (2000 szeptemberétől) olyan B1-es tükörfelületű (707×1000 mm) síkgyas színes 24 bites szkennerekkel, amelynek torzítása a térképek számára a megengedett tűrési határon belül marad. Tehát a legolcsóbb megoldás az, ha bér munkában ott készítetjük el a térképeink digitalizálását. További fontos kérdés az, hogy hogyan oldjuk meg a B0-as méretnél nagyobb térképek digitalizálását?

A világon a különböző könyvtárak hasonló gondok leküzdésére 13×18 vagy 18×24 cm-es színes filmet készíttetnek – egy nagy térképről, akár több részletet is. Ez nálunk ma még alig megoldható, ugyanis csak néhány cég rendelkezik ilyen technikai háttérrel ma Magyarországon.

Fontos probléma az is, hogy milyen képfelbontással történjen a térképek digitalizálása. Ennek mértéke a dpi (ez a szám azt mutatja, hogy egy inch [= 25,4 mm] belül hány képpont segíti a képképzést). Általában 300 dpi-s szkennelés elegendő. Előzetes vizsgálataink szerint térképek kisebb részénél 600 dpi-s felbontás elegendő akkor, ha a másolandó művön 1 mm-nél kisebb betűk vagy vékonyabb vonalak nem fordulnak elő. Sajnos a legtöbb kartográfiai dokumentumot a vékony vonalak és 1 mm-es megírások, valamint a sok szín miatt legalább 1200 dpi értékkel kell digitalizálni. Így azonban igen nagy állományok jönnek létre, például egy 100×100 mm-es színes térkép szkennelése (színes RGB), ha csak 600 dpi-vel végezzük 16 Mb méretű, míg 1200 dpi-vel szkennelve már 80 Mb méretű állományt eredményez. Természetesen nagyméretű állományokkal a képfeldolgozó munka rendszerint lassú (minden hely és memória kevésnek bizonyul, ami rendelkezésre áll), de a világhálóra sem tehető ki nagyméretű kép.

Tehát a térképeknek azt a digitális változatát, amelyet az interneten elérhetővé kívánunk tenni, vagy az olvasók felé CD-én másolatban szolgáltatni egyszerűsíteni kell, arra alkalmas szoftverek segítségével. Ma a térképtárak által használt ún. tömörítő-programok között a legelterjedtebb a Lizard cég által kifejlesztett .SID kiterjesztésű szoftver (részletek a

www.lizardtech.com). Ezt kifejezetten olyan képek egyszerűsítésére fejlesztették ki, ahol a geometriai mérettartás fontossága meghatározó. Maga a tömörítési eljárás térképek esetében is az emberi szem tökéletlenségére épít. Azokat az eltéréseket, amelyeket a szemünk nem, vagy csak alig tud megkülönböztetni a program azonosnak tekint, így érve el az állomány méretének jelentős (10%–80% között) csökkenését.

Milyen állományok keletkeznek térképek szkennelésénél?

- Pixel vagy képpont alapú állományok – ezek a raszteres állományok, kiterjesztésük .TIFF, .BMP, .PCX, .GIF, .JPG, .PNG, .MAC, .TGA, .FPX, .PSD. Raszteres állományok nagyításánál – ahogy azt bizonyára többen is tapasztalták már – a kép apró négyzetekre esik szét. Tehát a nagyíthatóságnak térképek esetén jelentős korlátja van. Vannak olyan raszteres állományok, amelyek átalakíthatók vektorossá, például a .PSD, .JPG stb.
- Vektor vagy objektumorientált állományok lényege az, hogy a program az egyes térképi objektumokat koordinátaival tárolja (poligonként, vagy Bézier-görbével). A vektoros tárolás hátránya a viszonylag bonyolult adatszerkezet és a raszteres képekhez képest nagyságrendekkel időigényesebb adatbevitel, mivel az ma jórészt csak digitalizáló táblával, illetve raszteres kép monitoron történő utánarajzolásával lehetséges. Térképek esetén viszont azzal az előnnyel jár, hogy a nagyítás korlátlan mértékű lehet anélkül, hogy a kép minősége a legkisebb mértékben romolna. Jelenleg ma még nincs olyan rasztervektor konverziót lehetővé tevő program, amellyel régi térképek szkennelt képét vektorossá lehetne tenni. Viszont nem tudjuk, hogy a fejlődés a jövőben a számítástechnika e területén is milyen irányt vesz, így azt gondoljuk, hogy ma olyan formátumot kell választanunk, amely lehetővé teszi a vektoros átalakítást is. Vektoros állományformátum kiterjesztése .DXF.
- Metafájloknak azokat tekintjük, amelyek mindkét fenti típusú információk tárolására egyaránt

alkalmasak. Állományformátumuk .EPS, .DCS. Igen nagyméretű állományok jönnek létre ilyen módon.

Ugyanakkor e digitalizált képek csak akkor lesznek térképek, ha olyan programokon keresztül lehet megtekinteni azokat, ahol a matematikai adatok (például méretarány) mindenkori értékéről az olvasó azonnal és egyértelműen információt szerezhet. Megfelelő szoftverek hiánya azt eredményezheti, hogy az eredeti műveket kell – minden erőfeszítés ellenére – az olvasók kezébe adni! Ma még az ilyen programok ára vetekszik szinte egy jobb szkennerek árával (ilyen programok például a GreenLine, Kolibri Map 2.2, GeoMedia 2.0 ERDAS 8.4, ArchiCad Map 2000, CorelDraw, MapInfo, stb.)!

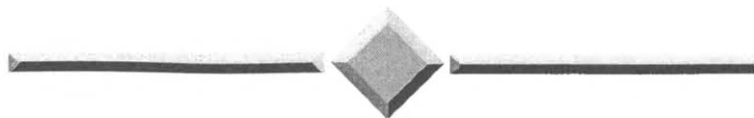
Ha az interneten keresztül is térképet kívánunk szolgáltatni, úgy GeoMedia Web Map™ 2.0 vagy hasonló szolgáltatást biztosító egyéb szoftverre is szükségünk lesz, vagy olyan rendszerhez kell csatlakoznunk, ahol lehetőségünk lesz így szolgáltatni.

Az állományvédelem problémájához szorosan kapcsolódó kérdés az is, hogy vajon meddig őrzi meg a CD-re átirított anyag az eredeti minőségét? Ma a legjobb minőségű CD lemezekről a szakértők az állítják, hogy legalább 100 évig bizonyosan adatvesztés nélkül őrzi meg a felületükre égetett információt, de 50 évenként javasolják az adatok átíratását!

Ez egyben feltételezi azt, hogy az eredeti digitalizálásnál használt szoftverek rendelkezésünkre állnak 50 év elteltével is, mert egyébként a gyors számítástechnikai fejlődés miatt az új szoftver az akkora már elavulttá vált régi „őskövületet” fel sem ismeri!

Ez a probléma fokozottan igaz az eleve CD-re írt kartográfiai dokumentumok esetén, mert azok megtekintéséhez akár 10 év elteltével a készítéskor használt hardver és szoftver eszközöknek együttesen kell rendelkezésre állni. Így a könyvtárak néhány évtized elmúltával akár számítástechnikai múzeumokká is válnak, illetve olyan informatikusokra lesz majd szükség, akik mint számítógépes restaurátorok értik és használni tudják az úgynevezett letűnt korok eszközeit és programjait!

Plihál Katalin

A Periodikafeldolgozó Osztály Érkeztető csoportjának munkájáról

Előzmény: (A csoport megalakulása)

1991 márciusában a Gyarapítási Osztályon dolgozó két kardexelő mellé áthelyezéssel került a csoportvezető azzal a céllal, hogy az 1985 óta létszámgondok miatt felgyülemlett nagy mennyiségű restancia (főleg csoportos feldolgozásra ítélt anyag) felszámolásával a számítógépes feldolgozásra való felkészülés lehetőleg minél zökkenőmentesebb legyen. Ezt a célt elértük 2000-re. Az Amicus-t restanciamentesen, naprakész érkeztetéssel várjuk.

**Szervezeti keretek 1998-ban,
az OSZK átszervezésének évében**

Az első félévben csoportunk még a Gyarapítási Osztályhoz tartozott.

Neve: Belföldi időszaki kiadványok nyilván tartó csoportja volt.

A második félévben a Periodikafeldolgozó Osztályhoz került.

Neve: Érkeztető csoport lett.

Létszám és képzettség 2000-ben:
(három státusz, szerződéses váltásokkal)

Beosztás	Név	Végzettség	Munkaidő
csoportvezető	Albertné Révay Rita	egyetem	napi nyolc órában
kardexelő	Perusza Márta	főiskola	napi nyolc órában
	Kátai Lajosné (nyugdíjas)	érettségi	heti tizenkét órában (2000. májustól)
	Harsányiné Rokszin Anna Stella (szerződéssel)	főiskola	napi négy órában

Munkamegosztás az érkeztetésben 2000-ben

- Kátai Lajosné: a „H”-s kardexben (A-tól L-ig, előrendezett és pecsételt anyagban),

- Perusza Márta: a „H”-s kardexben (L-től Z-ig, előrendezett és pecsételt anyagban),
- Harsányiné R. A. S.: a „H”-s (A-L)-ben és a „Cs”-s kardexben (rendezetlen anyagban),
- Albertné R. R.: a külföldi „H”-s kardexben (rendezetlen, pecsétetlen anyagban), valamint a belföldi és a külföldi új indítást és ED-jelzeteit végzi.

Előző munkatársaink voltak
(Nem a teljesség igényével)

1988–1999. jan.	Bogláriné Soponyai Andrea	főiskola	PFO Sajtóbibl. csoportba ment
1998. júl.–szept.	Kisfaludy Györgyi (Gigi)	kvt.asz-sziszt.	PFO Sajtóbibl. csoportba ment
1998. júl.–szept.	Karajos Kinga	egyetem	Gyarapítási Osztályra ment

Szervezetileg más osztályra vagy részleghez kerültek, de továbbra is a csoport nagyon fontos külső munkatársai mindhárman. Andrea szükség esetén helyettesít az érkeztetésben és indításban, Gigi a belföldi összekötő, Kinga pedig a külföldi összekötő az indításokban és problémamegoldásokban.

Jelzetállomány és bevételi forrás

- H: **belföldi (köteles példányok) és külföldi (vétél, ajándék vagy csere útján érkezett) időszaki kiadványok jelzete.** A H-s jelzetűek teljes leírásra kerülnek. Méret szerint: **HA, HB, HC, HD.** Méret-növekedéskor új jelzetet kell adni.
- Cs: **belföldi (kötelesspéldányok) jelzete.** A Cs-s jelzetűek egyszerűsített leírásra kerülnek. Méret szerint: **CsA, CsB, CsC, CsD, CsE.** Méretváltozás nem befolyásolja a jelzetet.
- ED: **belföldi és külföldi elektronikus dokumentumok (CD, floppy) jelzete (1999-től)**

Feldolgozandó anyagok fogadása

(Gyarapítási Osztálytól)

– belföldi:

- kötelespéldányok (állománybélyegzővel ellátva, a H-s anyag betűrendezve is),
- vásárolt többes- és használati példányok

– külföldi:

- vételből, ajándékként kapott vagy nemzetközi csere útján beszerzett anyag (rendezetlen formában, eredeti csomagolásban).

Alapfeladatok

Az időszaki kiadványok naprakész *érkeztetése* (állományba vétel, jelzettel és dátumbélyegzővel való ellátás), az évkönyv-jellegűek *címkézése* is, adataik *ellenőrzése* (ISSN helyessége pl.), melynek során *kiszűrjük* az új indulásokat, címváltozásokat, problémákat az összekötők számára, a feldolgozó állomásokhoz *irányítjuk* a megfelelő példányokat (évi első számok, mellékletek, különszámok, részcímes darabok stb.) kísérőlapokon adott *tájékoztatással* (pl. IKB-ban szerepel-e, ha nem, akkor milyen állományi adatai vannak az adott kiadványnak, mely állomásokhoz kell eljutnia – pl. Könyvfeldolgozó Osztályra, Repertórium Szerkesztőségéhez stb.), a méretváltásokat figyeljük, és *átjelzeteljük* a példányokat.

Új feladatként a kurrensen beérkezett P-s jelzetű belföldi és külföldi periodikumokat is átjelzeteljük H-ra 1999-től.

Valamennyit az őrzési helyekre *juttatjuk*, ill. irányítjuk a feldolgozási lánc végén:

- kurrens raktárba (az egy évben többször megjelenő periodikumok számait)
- raktárba (az évkönyvjellegűeket címkézve)
- tárukba (szabadpolcra, valamint a raktárba kerülő kettőspontos példányokat):
 - belföldi esetében a Gyarap. O.-tól átvett vásárolt példányok érkeztetésével
 - külföldi esetében az egyetlen OSZK-példányok esetleges kihelyezésével
- osztályokra (a vásárolt segédkönyvtári példányokat)

Tájékoztatást adunk a felmerülő kérdésekre a karex alapján.

Reklamációjelzést adunk a hiányokról a Kötelespéldány és a Gyarapítási Osztály részére, stb.

Minden tevékenységünkről naponta *kimutatást végzünk* darabra és órára, aminek alapján havi jelentéseket készítünk az osztályvezető számára. Statisztikai összesítést készítünk továbbá a Gyarapítási Osztály

részére is az időszaki kiadványok állományi adatairól és bevételi forrásairól is, az OSZK éves beszámolójának megfelelő táblázataihoz, valamint kívánságlistákat (desiderata) adunk az érkeztetett törzsgyűjteményi anyagok alapján a további használati példányok beszerzésére.

Számadataink

1999-ben:	127 285 darab	5 035 címre
2000-ben: (eddig)	65 362 darab	3 200 címre

Restancia teljes felszámolása

Előzmények:

Gyűjtőkori és tipológiai bizonytalanságok, valamint létszám gondok miatt **1985-től** kezdődően nagy mennyiségű feldolgozásra váró anyag gyűlt fel a Gyarapítási osztályon. Csoportunk **1991** márciusában elkezdte ennek a rendezetlen anyagnak a felszámolását és rendezését. **1998** júliusában, az OSZK átszervezését követően folytattuk a munkát. A Plakát- és Aprónyomtatványtárral közösen tartott ISSN–ISBN Team-eken hozott döntések nyomán a restancia felszámolása felgyorsult. A nagyrészt csoportos feldolgozásra és tárolásra ítélt anyag részben a tárba, részben a törzsállományba került.

Felszámolási feltételek voltak:

- az OSZK új gyűjtőkori szabályzata a napi munkában is használható mellékletekkel, (amely nem készült el a mai napig sem),
- az IKB számítógépes adatbázisának egyre teljesebbé tétele, valamennyi OSZK-ba került időszaki kiadvány feldolgozásának tekintetében, (ennek munkálatai 1998 júliusa óta meggyorsultak, ugyanakkor a felszámolást követően a bevételre kerülő tételek száma is megnőtt),
- az ISSN–ISBN Team-eken a problematikus kiadványfajták megbeszélése, feldolgozásukra vonatkozó döntések meghozatala, (ez megtörtént és nagyon hatékony volt),
- végrehajtás létszám bővítés nélkül, a kurrens anyag naprakész érkeztetése mellett.

A felszámolás elvégzése:

Az **1997** februárjában végzett felmérés alapján **12 pfm volt** cím szerinti betűrendben tárolva, amely 1998 januárjában 9 pfm-re, 1998 októberére 4,5 pfm-re, 1999 októberére 2 pfm-re csökkent, amelyet **2000. január végére felszámoltunk**.

A feldolgozott anyag megoszlása:

- A Plakát- és Aprónyomtatványtárba került: 4 pfm
- törzsanyagba került (ált. „Cs”-s jelzetten): 7 pfm
- selejtezésre került (dupl., nem gyűjtőkör): 1 pfm

Elvégzett külön feladatok

a) *Időszaki kiadványok „holt”-kardexének áthelyezése*

A Gyarapítási Osztállyal egyeztetve a belföldi „holt”-kardex mellé a külföldit is áthelyeztük osztályunkra, megkönnyítve ezzel feldolgozási és tájékoztatási feladataink elvégzését.

b) *Modern címkézőgép beszerzése*

Az évkönyvek címkézése márciustól géppel történik, öntapadós címkékkel, kiváltva ezzel a régi rendszerű kézíragsztású, rövid életű, nem tartós papírcímkéket.

c) *A kurrens megjelenésű „Cs”-s jelzetű lapok ki- gyűjtése és rendezése*

Az érkeztetés meggyorsítása és az anyag könnyebb kezelhetősége érdekében az 1998-tól élő kiadványok kardex-lapjait kiválogattuk és *cím szerinti betűrendes* tárolásba helyeztük. Az 1976–1997 közöttiek az eredetileg felállított, közreadói név szerinti betűrendes elhelyezésben maradtak.

Speciális, önként vállalt feladatok

a) Periodikastatisztika létrehozása hálózaton:

Elvégzett munkánk statisztikai összesítésének megkönnyítésére, valamint az érkeztetés naprakész tükrözésére létrehoztunk egy Excel-adatbázist 1999-ben. Megtekinthető a hálózaton az ideiglenes, havi frissítésekkel:

g:\szerszam\revay\statisztika\PERI2000.XLS alatt.

Felépítése:

- az 1. munkalapon: bevezetés a rövidítések feloldásával
- a 2–5. munkalapon: az osztályvezető által kért statisztikai adatok szerepelnek
- a 6–7. munkalapon: mindezek kibővítve forrás- és értékadatokkal

Bár az adatbázist „házi használatra” szántuk, hála- lán fogadnánk észrevételeket adatbővítésre vagy -csökkentésre vonatkozóan, esetleges formai megjelenítés tekintetében is.

A régóta kért adategyeztetésre szükségünk lenne. Jó lenne tudni év elején a jövőben, hogy milyen

adatokat vár a minisztérium az OSZK-tól, és ezen belül a Gyarapítási Osztály a csoportunktól. Jelen adatbázisunkat a régi elvárások figyelembevételével készítettük.

b) Jelzetmutató létrehozása hálózaton:

A várható periodikarevízió megkönnyítésére szintén Excel-ben egy jelzetmutatót terveztünk hálózati elérhetőséggel, amely több szempontú szűrésekkel lehetőséget adhat a jelzetekkel kapcsolatos kérdésekben. A bevitelre került tételek a jelzetadás pillanatában érvényes adatokat tartalmaznak. (Induló cím, beérkezett példány számozási adata, stb.) Nem adatbázis, csupán azt mutatja, hogy az időszaki kiadványok milyen címen és melyik adatbázisban található meg (belföldiek az IKB-ban, külföldiek az IKBK-ban). Tényleges segítséget az üres számok vagy az átirányított anyagok tekintetében jelenthet, amelyet első- sorban a Raktári Osztály és a Plakát- és Aprónyomtatványtár hasznosíthatna esetleg.) A bevezető munkálatok és egy tesztelésre alkalmas próbaadag betöltése a napokban (2000. július) kezdődött meg. Köszönettel vennénk észrevételeket a mutató használhatóságát illetően. Megtekinthető szintén hálózaton:

g:\szerszam\revay\periodika\JELZETEK.XLS alatt.

Felépítése:

- az első munkalapon: bevezetés és a jelzet- tartományok ismertetése
- a további munkalapokon: az egyes jelzet- tartományok adatai találhatóak.

Eredményeink és reményeink

Az 1998-as átszervezés óta *munkakörülményeink* jelentősen javultak. Végre önálló helyiségbe kerülhettünk, és három Amicus-on való feldolgozásra is alkalmas számítógépet is kaptunk. Az eredeti létszámmal (három fő) végzett többletmunka ellenére a csoport folyamatosan *jó teljesítményt* mutat. Munkánk nagy hozzáértést, figyelmet, pontosságot, erős fizikai és idegi igénybevételt követel. Kis létszámú csoportról lévén szó, nálunk mindenkinek „kulcsember”-nek kell lennie. Annak ellenére, hogy tanulmányaim szerint az érkeztetést és a nyilvántartást klasszikusan gyarapítási feladatnak tartom, a gyakorlat bebizonyította, hogy a feldolgozás keretében az egységes feldolgozói szemléletben végzett *kurrens* érkeztetés sokkal eredményesebb. Reméljük, hogy az AMICUS-ra való áttérésünk is sikeres lesz.

Felmerülő gondolatok az Amicus előtt

Az alaptanfolyamon részt vettünk, de jó lenne további ismeretszerzés az Amicus periodikakezelésének rendszeréről is. (Évközi számok érkeztetése mellett alkalmas lesz-e és hogyan például az állományi- és példányadatok tükrözése mellett a többes példányok és a használati példányok lelőhelynyilvántartására is?)

Még a bevezetés előtt nagy szükségünk lenne egy tipológiai tezaurusra, amely a mindennapi használatban egységesen kezelhető lenne a Kötelespéldány Osztálytól az Olvasószolgálatig:

(Az OSZK gyűjtőkori szabályzatának 1976 óta ígért mellékleteként): mi törzsanyag, mi tári anyag, mi továbbítandó – intézményi együttműködés keretében – más könyvtárnak (Braille-dokumentumok, műszaki és pedagógiai prospektusok, stb.).

Befejező, szubjektív gondolatok

Amikor ezt a megtisztelő felkérést kaptam az OSZK Híradó főszerkesztőjétől, hogy bemutatkozhatunk a lapban, eszembe jutottak olyan gondolatok is,

amelyek nem illenek egy szakmai beszámoló kereteibe, de ha lehet, szeretném ezeket is kimondani.

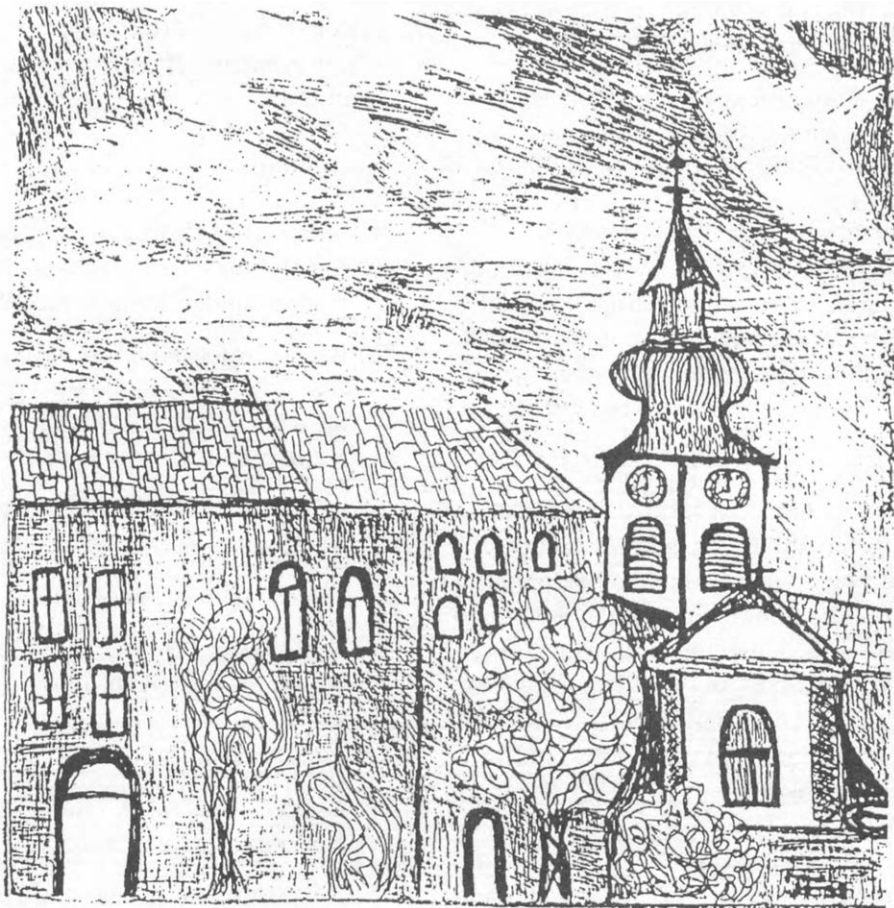
Hit–tisztesség–kihívás–helytállás–köszönet–hála.

Márta a csoport alappillére, a legtöbb számot érkeztető, nélküle nem lehetnénk eredményesek. Andrea a legfiatalabb, de a legrégebben érkeztető és a legnagyobb munkabírású is közöttünk. Katika bölcs humorra, Stella kedvessége pedig nélkülözhetetlen a csoportban. Gigi segítsége felbecsülhetetlen értékű. Kinga állományszeretete meghatározó jelentőségű.

Ez a „rakoncátlan, zabolátlan” könyvtári műfaj lehetőséget ad arra, hogy a könyvtáros ne unja meg, gyakran haragudhasson is rá, de változatos kihívásaival el is gondolkodtassa őt. Gyakran konzultálásra is kényszeríti a könyvtárost, hogy közös eredményre jusson a kollégáival egy-egy feldolgozási probléma esetében.

A nagy számban és változatos formában megjelenő időszak kiadványok feldolgozásának igazi eredményeit az olvasó élvez(het)i. Remélem, egyre nagyobb megelégedéssel.

Albertné Révay Rita

Perusza Márta rajza

Az Országos Széchényi Könyvtár új kutatóidő és kutatónap szabályzata

A Tudományos Bizottság több ülésen is foglalkozott a kutatási idővel kapcsolatos kérdésekkel. Kovács Ilona és V. Ecsedy Judit írott javaslatának megvitatása után a következő Szabályzatot fogadta el.

Kutatóidő és kutatónap szabályzat

A következő dolgozóknak alanyi jogon járó munkaidő kedvezmény:

A 150/1992. (XI. 20) Korm. rendelet 12. §. (4) bekezdése szerint: Közgyűjteményi és közművelődési intézmény

A. tudományos munkatársnak minősülő közalkalmazottja, a heti munkaidőkeret 80%-ának,

B, kandidátusi (PhD) fokozattal rendelkező közalkalmazottja a heti munkaidőkeret 70%-ának,

C, tudományok doktora fokozattal rendelkező közalkalmazottja a heti munkaidőkeret 60%-ának megfelelő időtartamban köteles a munkavégzés helyén tartózkodni.

A fenti kategóriákba tartozó kutatók a munkaidő időpontját a munkahelyi vezetőikkel való egyeztetés után veszik igénybe, eredményeiket velük ismertetik.

Névjegyzékük, kutatási témájuk, publikációik, előadásaik jegyzéke évente nyilvánosságra kerül.

Külön engedéllyel biztosított kutatóidő:

A nem a fenti kategóriákba tartozó, határozatlan időre alkalmazott, felsőfokú képesítéssel rendelkező munkatársak kutatóidőt nyerhetnek külön pályázat útján. (Lásd alább.) A részükre biztosítható kutatóidő nem haladhatja meg a heti munkaidőkeret 20%-át. Az engedélyezett kutatóidő maximálisan egy évről szólhat és beszámolási kötelezettséggel terhelt.

A kutatóidő és a dolgozónak járó munkaidő-kedvezmény a munkaidő része.

A kutatónap rendszer célja

– A könyvtár hazai és nemzetközi tudományos kapcsolatainak erősítése. (MTA intézetei, levél-

tárak, múzeumok, könyvtárak, egyetemek, külföldi nemzeti könyvtárak, intézmények, konferenciák stb.)

- A könyvtár, amely alapfeladatainak ellátása mellett kutatóintézmény, munkatársainak lehetőség biztosítása a tudományos kutatásokhoz, tudományos fokozat megszerzésére.
- A kutatói rendszer hozzájáruljon a könyvtár állományi értékeinek feltárásához.
- Kutató tapasztalatok és ismeretek átadása a könyvtár hathatósabb működéséhez.

A kutatási témák köre

Kutatási témának minősülhet minden olyan téma amelyet a Tudományos Bizottság elfogad, ezen kívül különösen:

- Magyar irodalom-, nyelv-, történet- és társadalomtudományok elsődlegesen,
- Könyv, könyvtártörténet,
- Könyvtári-informatikai szakterület egyes kérdései.

Kutatónap

A kutatónap pályázat benyújtásának módja

1. A pályázat és a beszámoló benyújtásának időpontja minden év november 30.
2. A pályázatot pályázati űrlapon kell benyújtani, csatolva a pályázó szakmai önéletrajzát. (Az űrlap a Nemzetközi és Kulturális Titkárságon szerzhető be.)
3. A pályázatot a munkahelyi vezető véleményezi.
4. A pályázathoz szükség szerint szakértői / konzulensi ajánlás csatolandó.
5. A pályázati kérelmet a Tudományos Bizottság bírálja el, esetenként külön szakértő bevonásával.
6. Ha a munkahelyi vezető és a Tudományos Bizottság véleménye eltérő, akkor a szükséges egyeztetés után az intézetvezetés dönt.
7. A pályázat nyerteseit és kutatási témájuk listáját nyilvánosságra kell hozni.

A pályázat útján elnyert kutatóidő

A sikeres pályázó a kutatónap igénybevételét a munkahelyi vezetővel egyezteti.

Külön kérelemre – indokolt esetben – a kutatónapok egy része összevontan is kiadható.

A kutatási témákról való beszámolás módja

A pályázó évente köteles beszámolni kutatási témájának eredményeiről.

A beszámolás az erre a célra rendszeresített űrlapon (kutatási jelentés) történik, amelynek keretében szöveges beszámoló készül, csatolva a publikációk és az esetleges konferencia előadások jegyzékét is. A beszámoló keretében jelezni kell a kutatás befejezett-

ségét, vagy a folytatás igényét, de ez utóbbi esetben új pályázatot kell benyújtani.

A doktori program résztvevői szintén évente készítenek beszámolót, de témájuk három éves időtartamra folyamatos kutatásnak minősülhet.

A beszámolót a pályázó munkahelyi vezetője írásban véleményezi.

A kutatómunka értékelését szükség esetén szakértő bevonásával a Tudományos Bizottság végzi.

Ha a pályázó végzett munkáját a Tudományos Bizottság nem tartja értékelhetőnek, a pályázó a következő évben nem jogosult kutatóidőre pályázni. A pályázót a döntésről írásban kell értesíteni december 20-áig.

KIÁLLÍTÁS

Brazília felfedezése

A Brazília felfedezése térképekkel illusztrálva című kiállítás május 2-ától június 3-áig volt látható az I. és II. kiállítási termekben. A számos közreműködő által létrejött bemutatót João Carlos Versteeg portugál nagykövet, Luciano Ozorio Rosa brazil nagykövet és Benyhe János irodalomtörténész nyitotta meg. A túlnyomórészt nyomdai úton sokszorosított térképeket és képeket 5 eredeti régi térkép egészítette ki, míg az idegen nyelvű feliratokat magyar fordítást tartalmazó füzetek tették érthetővé.

Förster Miklós

Törökország színei

Törökország színei címmel május 5-e és június 3-a között Mehmet Özel festőművész, a Török Köztársaság kulturális minisztériumának szépművészeti főosztályvezetője mutatta be képeit az Ars Librorum kiállítóterben. A Török Nagykövetséggel közösen szervezett kiállítást Göncz Árpád köztársasági elnök nyitotta meg. Mehmet Özel képzőművészként és kultúrpolitikusként is sokat tett a török–magyar barátságért az elmúlt időben.

Förster Miklós

KIADVÁNYAINKRÓL

Az Országos Széchényi Könyvtár 1999. évi beszámolója

Megjelent „Az Országos Széchényi Könyvtár 1999. évi beszámolója”, az alábbiakban közöljük a kiadvány bevezetőjét.

Bevezető

A nemzeti könyvtár életében az 1999. évben jelentős változások következtek be. Az év közepén megtörtént a főigazgató-váltás, és ennek következményeként az a szerkezetátalakítási folyamat, amelyet a külső megbízottal és egy belső, a könyvtáron belül kialakított bizottsággal végeztetett munkafolyamat-elemzés eredményeként évekkorábban javasoltak, felgyorsult. Megtörténtek az első lépések a könyvtár szerkezetének a könyvtári munkafolyamatok mentén való elrendezésére. Megszűnt az a szemlélet, amely az egyes könyvtári egységek elrendezésében a központi szolgáltatások logikáját is figyelembe vette. A jövőben is az integrált szoftver diktálta logikának engedünk a szerkezeti struktúra alakításában. Az informatikai osztályok még átmenetileg önálló főosztályi szervezetben maradtak, élükre főigazgató-helyettes került. Ugyanígy a Történeti Interjúk Tára még megőrizte főosztályi jellegét, és nem került az egyéb különgyűjteményi táruk sorába. Az igazgatáshoz került a humánpolitika, a bér- és a munkaügyek egyesültek a Gazdasági Igazgatóságon belül.

Lendületet vett a Főlépcső Központ és Tároló Könyvtár felszámolási folyamata, első lépésként szervezeti önállósága is megszűnt. A felszámolás során sort kerítünk arra, hogy a második világháború után elkobzott, és mindeddig a könyvtár leltárába nem került könyvek visszakérüljenek eredeti tulajdonosaikhoz, illetve az 1990 után könyvtári háttér nélkül alapított felsőoktatási intézmények a Tároló Könyvtár anyagával gazdagodhassanak.

A januárban kormányszinten elrendelt – és pénzügyi vonatkozásában végre is hajtott – kötelező létszámleépítésre csak októberben és november folya-

mán került sor. A leépítést ezúttal jelentős mértékben a privatizáció mentén hajtottuk végre. A könyvrestauráló műhely magánosítása, és a nyomdaüzem megszüntetése a könyvtár létszámhelyzetén sokat javított. Az év végére a nemzeti könyvtár olyan létszámhelyzetbe került, amely a további csökkentések esetén a törvényben meghatározott feladatok teljesíthetőségét is megkérdőjelezi.

A gazdasági stabilizáció volt az elmúlt év második legjelentősebb eredménye. A féléves pénzügyi zárás csődhelyzetet mutatott, és ezt a helyzetet tovább rontotta az országot ért természeti csapások miatt a fenntartó által foganatosított további augusztusi forráselvonás. A fenntartó Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának és a könyvtár dolgozóinak nagy áldozatokat kellett hozni azért, hogy az év végi pénzügyi zárás megnyugtató egyensúlyi helyzetet mutat. A könyvtár likviditási gondjainak megszüntetése már a 2000. év feladata.

A könyvtár arculatának megváltoztatásáért lépéseket tettünk az együttműködési kör bővítésére. A nemzeti könyvtár vezetői a magyarországi könyvtári hálózat számos jelentős intézményében tettek személyes látogatást, aktívan részt vettünk a könyvtáros szervezetek rendezvényein, ezeket lehetőségeinkhez mérten támogattuk is megvalósulásukban. Az akadémiai és a felsőoktatási szféra intézményeivel együttműködési megállapodásokat kötöttünk, illetve befogadtuk azokat a szakmai társaságokat, amelyekkel való együttműködésünk a törvényben megszabott nemzeti könyvtári feladatok teljesítéséhez nélkülözhetetlen. A Hungarológiai Tanács, és a Magyar Olvasás Társaság régóta a könyvtárban működik, most a Magyar Tudományos Akadémia Művelődéstörténeti Bizottságának munkáját is innen szerveztük újja. A nemzetközi szervezetekben is úgy alakítottuk részvételünket, hogy a könyvtáros szövetségek mellett a nemzeti könyvtár tudományos profilját adó könyvtörténeti kutatások is intézményszerűen kapcsolódjanak a közös európai kutatómunkához.

A partner intézményi rendszerek e nyitás iránti figyelmét jelzi, hogy vezetőink sorra kapnak megbízást különböző, nem csupán könyvtárszakmai bizottságok, illetve kuratóriumok munkájában való részvétellel.

A könyvtárban végzett munka elismeréséhez, a könyvtárosi tevékenység megbecsüléséhez a kulturális

és tudományos kapcsolatok ápolásán kívül egy új kitüntető cím alapításával is hozzájárultunk. Ez a Bibliothecarius emeritus cím a nyugdíjba vonult kollégák erkölcsi és anyagi megbecsülését is segíti.

Monok István

Megjelent Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1994–1998

Szerkesztette: Kovács Ilona és Németh Mária
Budapest, 2000

Hosszú várakozási idő után végre megjelent az OSZK Évkönyve.

Első része az OSZK 1994–1998 között elhunyt munkatársairól állít emléket:

Csapodiné Gárdonyi Kláráról Rozsondai Marianne,
Windisch Éváról Karsay Orsolya,
Nagy Károlynéről Kovács Ilona,
Juhász Lászlónéről Németh Mária,
Keresztury Dezsőről Monostory Klára,
Soltész Zoltánról W. Salgó Ágnes,
Fodor Andrásról Poprády Géza,
Pajkossy Györgyről Ottovay László,
Szilágyi Tiborról Fogarassy Miklós írt megemlékezést.

A terjedelmes, öt év munkáját összefoglaló beszámoló rész a hagyományoknak megfelelően áttekintést ad a nemzeti könyvtár működéséről, 1994 és 1998 között megjelent kiadványairól, angol és német nyelvű összefoglalóval, majd közli a Könyvtár dolgozóinak névsorát.

A kötet tanulmányrészében az OSZK történetével és múltjával foglalkozik.

Somkuti Gabriella: Szervezet, igazgatás és személyzet a Széchényi Könyvtárban 1867–1875,

Kéglí Ferenc: A hírlapok, folyóiratok kurrens nemzeti bibliográfiái a dualizmus korában – különös tekintettel az Országos Széchényi Könyvtárra 1867–1918

Németh Mária: Az Országos Széchényi Könyvtár értékeinek mentése a második világháború közepétől, 1942-től 1946-ig című dolgozata.

Végül a következő könyv- és művelődéstörténeti tanulmányok olvashatók:

Borsa Gedeon: Régi hazai szerzők és munkáik,

Plihál Katalin: A hollandiai magyar peregrináció emléke a térképeken,

V. Ecsedy Judit: A pozsonyi jezsuita kollégiumi nyomda (1623–1652),

Soltész Zoltánné: Spes és Fides feliratú allegorikus nőalakokkal díszített könyvkötések az Országos Széchényi Könyvtárban,

P. Vásárhelyi Judit: Balassi Bálint zsoltárfordításainak forrásai.

A kötet megrendelhető Király Tímeánál
OSZK Kiadványtár
1827 Budapest, Budavári Palota „F” ép. 515. szoba
Tel.: 224-3878

MÚLTUNK, ÖRÖKSÉGÜNK

Tömörkény István vallomása legkedvesebb olvasmányairól

Tömörkény István (1866–1917) író, régész, etnográfus nyilatkozatát közöljük ezúttal a Híradó hasábjain olvasmányairól. Tömörkény írása Gyalui Farkas kolozsvári irodalomtörténész, könyvtáros „Legkedvesebb könyveim” című összeállításában 1902-ben jelent meg. A korabeli hazai írók vallomásait tartalmazó kötet előszava szerint – amint már Jókai Mórral kapcsolatban az OSZK Híradó 2000. 1–2. számában közöltük – a „...könyv célja... az irodalomtörténetnek és művelődéstörténetnek adatokat szolgáltatni a mai magyar szellemi élet néhány vezérének, s kiváló munkásának olvasmányairól. Hiszem, hogy egyúttal sikerül a közfigyelmet általuk reá irányítanom a könyvekre s kivált néhány olyan könyvre, mely éppen azért, mert nevezetes hatást tett kiváló szellemekre, méltó arra, hogy a magyar közönség újból és újból olvassa.”

Íme Tömörkény István nyilatkozata:

„Elsősorban, így gondolom, hogy irodalmi működésekre az olvasmányok kevesebb hatással voltak, mint a nép között való élés. Az apám vendéglős és birtokos volt, gyerekkorom óta minden szabadságidőmet a tanyán töltöttem, továbbá mint katona több éven át külföldi szolgálatban, közös életben voltam egyik legmagyarabb, a 46-os szegedi ezred legénységével.

Olvasmányaim, a mennyire visszaemlékezni tudok, apró gyermekkoromban ugyanazok voltak, a mik egykorú társaimé: *Robinson*, *Jelky* András, a szép *Meluzina*, a szent *Genovéva*, a fordított *Rübezahl*, *Tatár Péter* ponyvairodalma, idősebb testvéreim iskolai olvasó-könyvei – ezek hatását nem érzem.

Fenimore *Cooper* dolgai, továbbá a *Cserkésző*, melynek szerzője nevét elfeledtem, inkább mondhatom, hogy maradandóbb hatást tettek.

Ugyanezen időben voltak többszörösen elolvasott olvasmányaim a *Vakeföldi lelkész*, továbbá az *András a szolgálégény*, *Boldogfalva*, a boldogan elhunyt *Vasárnapi Könyvtár* rendkívül becses és derék kiadványai, a melyeket, ha rajtam állana, ma is ingyen osztatnék szét az ifjúság között.

Megjegyzem, hogy mert az édes apám vendéglős lévén, az akkori (hetvenes) években neves összes heti

és napi lapokat olvastam, ha édes apám beteg volt s ágyban feküdt, én olvastam fel neki a lapokat, ez időben igen erősen rajongtam *Verne* Gyula munkáiért, imitt-amott támadt pénzeimet a könyveire költöttem (bár előzőleg már azokat olvastam a *Vas. Ujságban*), mert az otthoni könyvtár is leginkább földrajzi munkákat tartalmazott.

Azután jött *Vas Gereben*, az összes műveivel., *Radákovic*s után pedig *Jókai* csaknem teljesen. A familia különböző tagjainál más-más összetételű könyvtárak lévén, kölcsönkönyvtárra nem szorultam, de a sok olvasás közben el is hanyagoltam a tanulást, úgy hogy a helyesutra egy rossz bizonyítvány hazahozatala apámnak az a fenyegetése téritett, hogy még egy rossz bizonyítvány esetén tűzbe hajítja a «könyvtáramat». (Valami harmincz-negyven könyvet tartogattam egy éjjeli szekrényben: ez volt a «könyvtáram»).

A legerősebb hatással természetesen *Radákovic*s (*Vas Gereben*) és *Jókai* voltak, Jókait csaknem egészében birtuk, legtöbbször az Uj földesurat, a Jövő század regényét, az Eppur si muovét, a Fekete gyémántokat forgattam, de, engedelmet kérek, abban az időben mégis csak a Kalóz-király tetszett a legjobban, a Scudamooreval és a Scyrmével – azóta sem volt a kezemben.

Meg a *Barthelemy*, meg a *Los Ladrones*; csakugyan így volt.

Azután jött *Dickens* a *Nickleby* Miklósával, *Daudet* a *Jackkal*, *Theuriet* a Buzavirágék házával, azután a francia regények: *Ponson*, *Dumas*, *Féval*.

Azután *Twain* *Mark*, *Bret Harte* s még egy A-val kezdődő nevű amerikai humorista, a nevét elfeledtem, könyvét 1872-ben adta ki az Athenaeum.

Maradandó hatásul 15–16 éves koromban *Turgenyev*: Egy vadász iratai munkáját említhetem: e könyvet a szegény néppel foglalkozó irodalom legszebb gyémántjának tartom ma is.”

Végül megjegyezzük, hogy Tömörkény István 1899-ben a szegedi Somogyi Könyvtárban könyvtárosként tevékenykedett.

Batári Gyula

NYUGDÍJASAINKRÓL

Fallenbüchl Zoltán kitüntetése

A Józsefvárosi Önkormányzat által alapított legmagasabb kitüntetésben részesült ebben az évben Fallenbüchl Zoltán nyugdíjas kollégánk akadémiai nagy doktor, aki negyven éven keresztül dolgozott az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában. A kitüntetést, melynek neve „Józsefvárosi Becsületkereszt”, ebben az évben is, mint mindig a Józsefvárosi Napok alkalmával kedves ünnepség keretében adták át a kitüntetetteknek a kerület vezetői. Az ünnepségen megjelent több volt munkatárs is. Ebben az elismerésben részesült Búza Barna szobrászművész is. Becsületkereszttel azokat a józsefvárosiakat jutalmazza a képviselő-testület, akik Józsefvárosért kiemelkedő tevékenységet folytatnak, életművük alapján erre méltóvá válnak.

Fallenbüchl Zoltánról elmondható, hogy ezer szálalal kötődik Józsefvároshoz. Felmenői az 1770-es években telepedtek le Józsefvárosban. Ő maga születése óta abban az Üllői úti lakásban él, ahová 1911-ben anyai nagyapja Ambrus Zoltán író költözött be. Érdekes egybeesés, hogy Ambrus Zoltán margitszigeti szobrát Búza Barna mintázta. (Az már a sors

különös fintora, hogy a szobrot ellopták.) Édesanyja, Ambrus Gizella 1917-től 1950-ig tanított a Práter utcai Polgári Leányiskolában, ahol a városrész nemzedékeit nevelte a magyar irodalom és történelem szeretetére.

Dr. Fallenbüchl Zoltán főmunkatársként addig dolgozott könyvtárunkban, amíg az (Józsefvárosban) a Nemzeti Múzeum épületében működött. A várba való költözködést nem vállalta, nyugdíjazását kérte. Elmondhatjuk, hogy ki sem tette lábát Józsefvárosból.

Több mint 200 könyve, tanulmánya, cikke jelent meg itthon és külföldön. Történettudományi műveivel hozzájárult Józsefváros történetének megismeréséhez, ilyen pl.: a „Pest város népességének származáshelyei” című munkája, mely 1963-ban jelent meg. Dr. Fallenbüchl Zoltán tagja több tudományos társaságnak, jelentős munkásságát jelzi, hogy neve magyar lexikonokban és külföldi kiadványokban is megtalálható.

A könyvtár munkatársai nevében tisztelettel gratulálunk kitüntetéséhez.

Haász Zsóka

TÁJÉKOZÓDÁS

Hagyományőrzés a japánpapír készítése technikájában (Tanulmányúton Japánban))

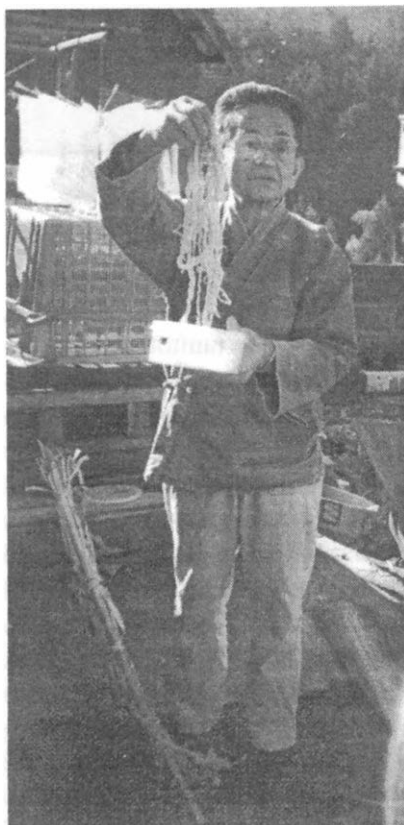
Japánban a papírkészítés története több, mint 1300 évvel ezelőtt kezdődött és ma is a japán kultúra fontos részének tartják. Családi hagyományként őrzik a kézi merítésű japánpapír (Washi) készítésének régi technikáit, ismerete és alkalmazása jelentős a jövő generációi számára is.

Számtalan fajta japánpapír létezik. A mindennapi életben gyakran alkalmazott „MINO” papír készítés-

sének módszere a 700-as évekre tehető, a narai korszakra, amikor még Nara volt a birodalom fővárosa.

Hogyan készülnek a Mino papírrostok

Kozo, Mitsumata, Gaupi növényi alapanyagokat használnak. A Kozo a Moraceae családba tartozó eperfa féle, lombhullató, kétlaki fa, rendkívül gyorsan nő, egy év alatt a két-három méteres magasságot is eléri.

Háncsrostok áztatás után

Az ősszel levágott ágakról lehántják a fakéregget, majd a kéregtelenített anyagot papírgyártó műhelyekbe küldik.

Mizuzuke (áztatás)

A nyers háncsrostokat egy kád vízben egy-két napig áztatják, miközben a vízben könnyen oldódó elemek, szennyeződések kimosódnak. Ezt követően a hosszú rostokat egy napig napon szárítják. Ezt a folyamatot Agezarashinak nevezik. A Kozo rostokat és a hoz-

zá hasonló alapanyagokat természetes módszerrel nap-sugarakkal és vízzel fehéritik. A nyersanyagot gyenge folyású folyóban is lehet áztatni, fehériteni (*Kawazarashi*), ez a művelet eltarthat két vagy három napig is.

Shajiku (főzés)

Következő lépésben az alapanyagot főzik, ilyenkor a rostok elválasztása a cél. Először az üstöt félig megtöltik vízzel, majd a víz 12%-át kitevő mennyiségű nyers szódát (Na_2CO_3) tesznek hozzá. Forráskor a rostokat beleteszik az üstbe és egy órányi főzés után megkavarják, nehogy leülepedjen az aljára, aztán folytatják a főzést még egy órán át. Utána az üstöt lefedik és alacsonyabb hőmérsékleten tovább folytatódik a lassú, egyenletes főzés egész éjszaka. A főzés után egy napig mossák a rostokat folyó vízben (*Akunuki*). Fontos az idegen szemcsék eltávolítása, ezért miközben az egy egységnyi (kosárnyi) rost tiszta vízben ázik, aközben a felesleges részeket kézzel szedegetik ki. Ez egy nagyon fontos munkafolyamat, mert az odafigyelés pontossága határozza meg a Mino papír minőségét, a legtöbb türelmet igénylő munka. A tisztítás után a rostokból 750 grammos golyókat készítenek. Mivel ez a művelet nagyon időigényes, ezért egy nap alatt legfeljebb 15 rostgolyó készül el. Következik a tilolás, lazí-

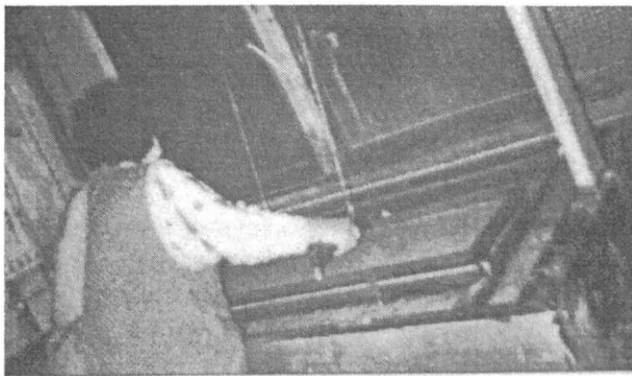
tás (*Koukai*). A rostokat fakalapáccsal egy kövön verik, puhítják. Egy rostlabda ütögetése legalább 10 percet vesz igénybe. A rostsálak az előbb említett erős mechanikai kezelés hatására sem veszítik el hosszúságukat, nem törnek szét, csak megpuhulnak, finomabbá válnak. Manapság már előfordul, hogy fakalapács helyett gépi cséplőeszközt használnak.

A rostgolyókat kézi technikával, fakalapáccsal tilolják, puhítják

A papírkészítés egyik legfontosabb művelete a merítés, a lapok formázása. A kádat 60%-ig megtöltik vízzel, majd hozzáadnak 4 kg megpuhított rostanyagot és 2 liter növényi oldatot, amit Nebeshi-nek neveznek. Az oldatot az anyaggal alaposan összekeverik, majd hozzáöntenek még 10 liter Nebeshit (más néven Neri vagy Nori (Az előbb említett folyamat hagyományos neve: *Kami-Wo-Tateru*.) A növényi oldatot a következőképpen állítják elő: Tororo-Aoi cserje (*Hibiscus* félék családjába tartozó növény) gyökereit kőmozsárban összetörik. Az összetört anyagot elkeverik vízzel és a kapott keveréket pamut textilen átszűrik. A Nebeshi-nek több kedvező hatása van a papírkészítés folyamatában: nem engedi, hogy a pépben a rostok leülepedjenek, megakadályozza a rostok összekuszálódását, erősíti a lapokat, segít a lapok szétbontásánál, s nem utolsó sorban ragasztóanyagként is viselkedik.

A papírkészítés legfontosabb művelete a merítéssel történő lapformázás, a *Kamisuki*, melynek lényege az, hogy az öntőformát, a szitát (*Sukote*) belemerítik a rostoldattal teli kádba és kiemelve a formát különböző irányba mozgatjuk. Ez a munkafázis három lépésre bontható.

Öntőforma a papírpéppel teli kád fölött

1. *Keshoumizu*

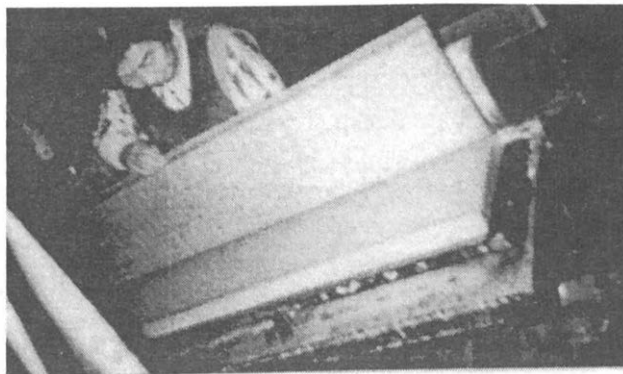
Először a papírpépből kisebb mennyiséget merítenek és előre-hátra irányú mozgattal a rostok összekeveredve képezik ki az első felületet. Ekkor még óvatosan eltávolíthatók az esetleg még visszamaradt idegen részecskék.

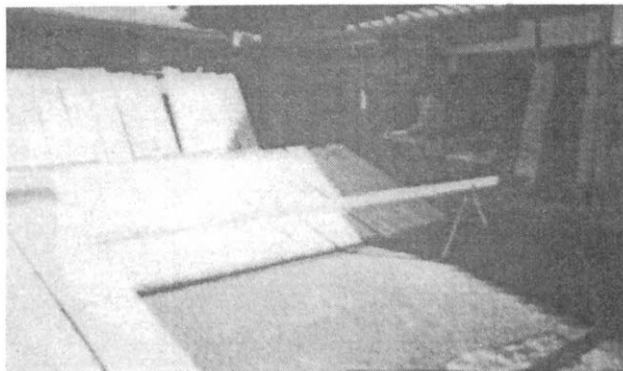
Merítés

2. *Choushi*

A második merítéskor már nagyobb mennyiség kerül az öntőformába. 3-4-szeres előre-hátra mozgattal és újra merítés után a mozgás megváltozik jobb és bal irányba. Ez az oldalmozgattal egy speciális technika, amely a Mino papír készítésére jellemző (**Choushi**). A papír vastagságát a merítések gyakorisága és a mozgattalok különböző irányba határozza meg.

A papír leválasztása a bambuszszítáról

A kész lapok szárítása napfényen

3. *Haraimizu*

Az utolsó merítést már nem követi mozgattal, a rostok elrendeződnek, a lap felülete kisimul. Mivel a merítés a legnehezebb művelet, rendkívül kimerítő feladat, ezért a gyakorlott szakember maximális teljesítménye napi 200 lap merítése és formázása lehet.

A megformázott lapokat az öntőszítából prés-táblára öntik, mindig egymás tetejére. Amikor a napi munka befejeződött, az újonnan készült lapok halmazát (tanegami) letakarják vászonnal és egy éjszaka pihentetik. A következő nap reggelén az egész laphalmazt fokozatosan préselni kezdik (*Oshiba*). A víz nagyon lassan távozik el, ezért ez a folyamat egy egész napon át tart. A lapokban lévő nedvesség 35–40% -a préselődik ki.

Kansou (Szárítás)

A lapokat egyenként választják le a táblákról és szárítódeszkákra rakják fel, majd átsimítják a felületet finom ecsettel, hogy megelőzzék a szakadást. A papírokat fajtájuktól függően napon vagy szárító-

helyiségben szárítják. Száradás után minden egyes papírlapot megvizsgálunk természetes vagy mesterséges fény felé tartva. Ellenőrizzük a sérüléseket, törekségeket, folyásokat, idegen anyagokat, a vastagságukat. Az előbb felsoroltak alapján rendszerezik, osztályozzák őket (**Senbetsu**). A vizsgálat és osztályozás után a papírlapokat százasával kötegelik és egy erre a célra tervezett speciális késsel méretre vágják (**Sajdan**).

Housou (csomagolás)

A kötegeket három rétegbe hajtják és zsinórral kötik össze. A csomagoláshoz használt vastag Sukiage-gaminak nevezett papírt a kád alján maradt oldatból készítik el. (Számunkra talán túlzott igényességnek tűnik ez a minden kis apró részletre való odafigyelés, de a japán szakemberek nagy hangsúlyt fektetnek a természetes anyagok használatára és a korabeli technikák, szokások megismétlésére. Hagyományos mértékegységük az ezerlapos köteg.

A 10 napig tartó papírkészítés (a nyersanyagtól kezdve) rendkívüli, komoly, precíz munkát kíván. A kiinduló nyers rostanyag-kész papír aránya 100 a négyhez.

Eredményes munka elképzelhetetlen – a kiváló szaktudáson kívül – a következő szerszámok és berendezések nélkül:

- főzőüst, lap és fakalapács a tiloláshoz
- bambusz szita, öntőforma, kád, keverőpálca, tábla, kosár a Nebeshinek, kőmoszár és fakalapács a merítéshez
- prés a víz eltávolításához
- tábla és ecset a papírszárításához
- vágókés, tábla és vonalzó a méretre vágáshoz és csomagoláshoz

A kiváló minőségű japánpapír lényege a jó alapanyag, idegen anyagok eltávolítása, az oldat szakszerű megmunkálása és a minőség szigorú értékelése.

Természetesen a papír karakterének megfelelően a gyártási folyamatokban és a felhasznált anyagokban kisebb eltérések előfordulnak.

Felhasználási területük rendkívül széles körű és változatos, készítenek belőlük tekercsképet, legyezőt,

esernyőt, lámpaernyőt, játékokat, babát, de felhasználják ablakok és tolóajtók készítéséhez és még számtalan itt fel nem sorolt fantáziadús tárgy, termékek előállításához is.

Eltérő kultúránkból következik, hogy nálunk mások a hagyományok, s ezért műtárgyaink, restaurálási szokásaink is eltérnek, és mégis elmondható, hogy a restaurátorok körében az Országos Széchényi Könyvtárban igen népszerű a természetes alapanyagokból készült japánpapír alkalmazása a restaurálásban.

1997-ben részt vettem Japánban az ICCROM (The International Center for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property – Kulturális Javak Védelmének és Restaurálásának Nemzetközi Központja) és a TNRICP – Tokiói Kulturális Javak Országos Kutató Központja és a BUNKACHO (Agency for Cultural Affairs – japán kulturális szervezőiroda) által 6. alkalommal megrendezett nemzetközi japánpapír restaurálási tanfolyamon. A tanfolyam célja a tradicionális japán restaurálási és kasírozási módszerek ismertetése és gyakorlása volt. Megismerhettem az ott alkalmazott természetes ragasztóanyagokat és a speciális szerszámok használatát. Lehetőségem nyílt arra, hogy megfigyelhessem a kézi papírontést, majd magam is kipróbálhattam a gyakorlatban e módszert Yoshino falu kézimérítésű papírt gyártó műhelyeiben.

A részvételt pályázat útján nyertem el, anyagilag támogatott az ICCROM, egy japán alapítvány (KOU-SAI-KORYU-KIKIN), és a Soros Alapítvány.

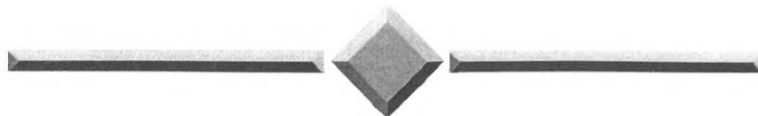
Felhasznált irodalom:

Kuniyoshi Otaki, Masashi Sawamura, Miyoko Sawamura: How to make Mino Paper, MINO CITY HOLL

Japanese Paper Conservation Course, ICCROM/TNRICP, Tokyo/Kyoto Japan, 1997. Course notes

A Handbook on the Art of Washi, A Collection of Questions and Answers Foreword by Mr. Chosuke Taki, 1991. All Japan Handmade Washi Association.

*Meggyesfalviné Ádám Ágnes
Papíripar, 1999. 6. sz.*

V. Ecsedy Judit: A könyvnyomtatás Magyarországon a kézisajtó korában 1473–1800 című könyvéről

V. Ecsedy Judit: A könyvnyomtatás Magyarországon a kézisajtó korában 1473–1800. Budapest, 1999, Balassi K., 372 l.

A közelmúlt művelődéstörténeti publikációit figyelve szembeötlik az az érdekes tény, hogy a hazai könyvésztel foglalkozó kiadványok nagy részének megjelenésében óriási szerepe van a humán területek kiadójaként a legelsőik közé felnőtt Balassi Kiadónak. A viszonylag kevés olvasót vonzó, mert speciálisan szakmai érdeklődést feltételező könyvjegyzékek, könyvtártörténeti adatok közlésében egyedülálló eredményeket felvonultató Szegedi Könyvtörténeti Műhely mellett az *Országos Széchényi Könyvtár* az a szellemi közeg, ahol a könyv- és nyomdatörténeti szaktanulmányok megszülehetnek. A szűkre szabott publikációs lehetőségek azonban az utóbbi években valóban csak a legbensőbb szakmai kör számára tették lehetővé az újabb feltárások és kutatási eredmények megismerését. Ugyan nem hiába jelent meg számtalan fontos részadatot közlő tanulmány, változott meg a hazai könyvkiadás jelenével együtt annak történeti feltárása is, a könyvesboltok kínálatában alig szerepelt olyan kötet, amely szakmai megbízhatósága és összefoglaló jellege miatt jó szívvel ajánlható lett volna minden könyvtár polcára, minden – könyvtártudományt és magyar irodalmat oktató – tanár és egyetemi hallgató olvasmányjegyzékére. Ezt a hiányt felismerve tett jelentős lépést a Balassi kiadó, amikor a közelmúltban megjelentette Madas Edit és Monok István *A könyvkultúra Magyarországon a kezdetektől 1730-ig c.* kötetét, most pedig V. Ecsedy Judit nyomdászattörténeti összefoglalóját.

A mintegy 33 ívnyi nyomdatörténeti tanulmány – csak összehasonlításképpen: a Magyar Könyvszemle éves terjedelme 40 ív! – 327 év hazai könyvkiadását tekinti át. Az „áttekintés” szó rögtön vissza is vonandó, az imponáló terjedelem és a hatalmas korszak úgy áll arányban egymással, hogy minden jelentős adat, kiadvány, nyomdász és nyomda értékének megfelelő szinten szerepel benne, a tömör megállapítások mögött szaktanulmányok sokasága, adatok ezreinek feldolgozása rejlik. V. Ecsedy Judit munkájában meg tudta valósítani a mikrofilológiai precizitást és az olvasmányosság kívánatos összehangolását és valóban alapvető és régóta hiányzó kézikönyvet hozott létre.

Az 1800-ig terjedő korszak magyarországi könyvnyomtatásának története nemcsak azért hiányzott a pallettáról, mert a legutóbbi – közel negyvenéves – összefoglalások (Fitz József: *A magyar könyv története 1711-ig.* Bp., 1959., Gulyás Pál: *A könyv sorsa Magyarországon.* 1–3. Bp., 1961.) a korszakhatárt is az irodalom- ill. történettudományban szokásos korábbi évszámoknál húzták meg, hanem azért is, mert éppen a közelmúlt évtizedei hoztak olyan mennyiségben és minőségben újabb eredményeket, amelyek lényegesen megváltoztatták a hazai könyvkultúráról alkotott képet. Az említett szegedi műhely mellett elsősorban a legrégebben folyó szervezett kutatást kell említeni, az Országos Széchényi Könyvtár Régi Magyarországi Nyomtatványok Bibliográfiai (RMNy) Csoportjának munkáját, amely szerencsésen átvészelte a könyvtár válságos időszakait, hely- és vezetőváltásait, és cédlátra épített alapkutatásait még a gépesített világ sem rendítette meg. (Megjegyezzük, hogy ez a kutatás a kezdetektől olyan következetes rendszerben működik, hogy feltehetően csupán pénzkérdés a korszerű adatbázis kialakítása és a meglévő sok tízezer adat adaptálása.) A Borsa Gedeon, majd P. Vásárhelyi Judit által vezetett osztály egyik talpköve az a nyomdatörténeti kutatómunka, amelyet V. Ecsedy Judit végzett az elmúlt évek folyamán, amikor is egymás után dolgozta fel a 17. századi nyomdák történetét és tette közzé a betűkészletekre, nyomdai felszerelésekre, létező vagy feltételezett nyomdákra vonatkozó kutatásait az Országos Széchényi Könyvtár évkönyveiben, szakfolyóiratokban, tanulmánykötetekben. Kandidátusi disszertációja megvédésekor már tudni lehetett, a szerző nagyobb összefoglaló munka megírására is érett és ezt a várákozást be is teljesítette a mostani monografikus összefoglalás.

V. Ecsedy Judit munkáján érződik az RMNy csoportban szerzett rutin és az aszketikus, csak az adatokra koncentráló önfegyelem, amely mögött hatalmas anyag megbízható szakismerete rejlik. Az egyes nyomdák vagy nyomtatványok aprólékosan feltárt jellemzőit itt olyan szintézisbe kellett foglalnia, amely a részletek ismerete mellett három és negyedszázad év társadalmi, kulturális és technikai fejlődését is tükrözi. A kötet felépítése a kronologikus rendet követi, az egyes korszakokat vázlatnak nevezett, ám átfogó

szemléletmódról tanúskodó bevezető nyitja meg. Természetesen az egyes korszakok a mechanikus csoportosítást alakíthatják és a tárgyalt nyomdák jelentőségüknek és a technikai vagy társadalmi fontosságuknak megfelelően nyernek értékelést. Remélhetőleg senkinek sem jut majd eszébe annak mérlegelése, hogy általában hány sor jut egy nyomdára, és akkor, ha egyetlen nyomtatvány megjelentetéséről több bekezdés szól, mint más nyomda többévi terméséről, elhisszük majd a szerzőnek, hogy a „rangsor” mögött adat és objektív szakismeret rejlik, és senki nem kezd értelmetlen dekázgatásba, mint teszik azt a lexikonok hatásvadászatra törekvő recenzensei.

A magyarországi könyvnyomtatást feldolgozó monográfia természetesen a hazai ősnymondászat bemutatásával kezdődik. A könyvnyomtatás félévszázados fordulóján megindult és sok szakmai nézetkülönbséget felszínre hozó értékelések és vizsgálatok megnyugtató összefoglalását olvashatjuk most V. Ecsedy Judit tollából. Külön örvendetes, hogy a kötet nem bizonyult szűk látókörűnek és figyelmet fordított arra, hogy a hazai könyvnyomtatás ínséges esztendeiben külföldön megjelent magyar könyvek jelentőségét is méltassa. A nyomdák rendszerezése általában a területi és a felekezeti elvet követi, beszédes statisztikával is alátámasztva a csoportosítások jogosságát. Miután minden nyomtatvány akárcsak cím szerinti felsorolása lehetetlen. V. Ecsedy Judit jó érzékkel választja ki azokat a műveket, amelyek egy-egy nyomda munkálkodását, a művelődésben betöltött szerepét leginkább jellemzik. A kötet cím következetes megvalósítását tükrözi, hogy a magyar nyomdák tevékenységének bemutatása mellett helyet kapnak a Magyarországra bevándorolt külföldi nyomdászok, de külön fejezet foglalkozik az erdélyi románság számára nyomtató cirill betűs nyomdákval vagy a tévesen feltételezett műhelyekkel is. A könyvnyomtatás történetének tárgyalása nemcsak annak ismeretét igényli, hogy *mit* nyomtattak, hanem ugyanekkor hangsúlyt kap a *hogyan* is. V. Ecsedy Judit a legapróbb részletekig ismeri a könyvnyomtatás technikai fejlődéstörténetét, kitekintésében pedig a kapcsolódó mesterségekkel és kézművesiparokkal (papírmalmok–papírkészítés, betűmetszés–betűöntés–betűminták, könyvkötés) is foglalkozik. A könyvkiadás- és nyomtatás szabályozásának kérdéskörében tárgyalja a kötet a nyomdaalapítás, a cenzúra, a tiltott könyvek és privilégiumok kérdését.

„A magyar könyvkereskedelem történetének vázlata 1800-ig” című fejezet Pavercsik Ilona munkája. A szerző, aki szintén az RMNy csoportban bontakoztatta ki munkásságát és maga is több nyomda törté-

netét térképezte fel, ezúttal – a tőle megszokott precizitással – a könyv terjesztésével foglalkozik. El kell ismerni megállapítását, hogy noha irodalomjegyzékében szép számmal szerepelnek a könyvkereskedelemmel foglalkozó könyvek és tanulmányok, a források feldolgozása még sok levéltár és helytörténeti gyűjtemény dolgozóinak ad munkát, esetleg könyvtár szakos egyetemistáknak is sikerekkel kecsegtető feladatot.

A rengeteg adattal dolgozó kiadvány használóinak fontos segédeszközei a mutatók. Precíz hely- és névmutató mellett összeállította a szerző a könyvtörténeti fogalmak mutatóját is és sehol eddig meg nem található teljességgel listázta az 1473 és 1800 között működött nyomdák és nyomdászok adatait.

Utaltunk már rá, hogy V. Ecsedy Judit munkája egyszerre tölti be a hiányzó szakmai szintézis, a könyvtári kézikönyv és az egyetemi tankönyv feladatait. Éppen azért, mert a kötetet várhatóan még sokszor ki fogják adni, érdemes néhány apró helyesbítendő adatra felhívni a figyelmet. Megjegyzéseink elsősorban a szakirodalmi hivatkozásokra vonatkoznak, ezért könnyen korrigálhatóak és az impozáns összefoglalás adatgazdag feldolgozásait nem érintik. Természetesen elfogadjuk a szerzőnek azt az elvét, hogy az ajánlott irodalom jegyzékében csak a nyomdatörténeti érdekű köteteket, tanulmányokat sorolja fel és él a szükséges szelekcióval, tehát az egyes nyomtatványok irodalomtörténeti megközelítésű értékelései kimaradnak. Mivel többnyire régi és ritka nyomtatványokról van szó, kiegészítenénk a jegyzéket a régi nyomtatványok – amúgy sem nagy számú – faksimile kiadásának megemlítésével. (A kötet csupán az ősnymondatványok hasonmásait regisztrálja, a *Chronica Hungarorum* esetében viszont a miniatűr hasonmás kiadást is.) Örvendetes, hogy a kiadó az adott keretek között lehetőséget teremtett illusztrációk bemutatására, utalni kellene azonban néhány olyan kötetre is, amelyek a régi nyomtatványok megismerésének vizuális lehetőségéhez járulnak hozzá, pl. Soltész Zoltánné–Haiman György: *A magyar könyvnyomtatás képeskönyve 1473–1973*. Bp., 1973.; Szántó Tibor: *A szép magyar könyv*, Bp., 1974. Nem teljesen érthető, miért nem szerepel a 17. századi kolozsvári nyomdák szakirodalmában Haiman György Tótfalusi-monográfiája és miért van ott csak az 1702-ben meghalt Tótfalusi tevékenységének 18. századi tárgyalásakor. Hiányzik a Huszár Gálra vonatkozó szakirodalomból a róla szóló – igaz, nem csupán nyomdatörténeti érdekű – monográfia: Botta István: *Huszár Gál élete, művei és kora, (1512?–1575)*. Bp.,

1991., (Humanizmus és reformáció), és nem tudhatjuk, hogy az egyetlen példányban 1970-ben előkerült Huszár Gál-féle énekeskönyvről jelent-e meg publikáció. Egy újabb kiadásban talán meg lehetne oldani a szakirodalmi hivatkozások takarékos, egy-egy névre vonatkozó annotációját. Név nélkül kevés eligazítást adnak ugyanis az „egy magyar nyomda a 18. században”, „az utolsó vándornyomdász” vagy az „egy bártfai nyomdász” megjelölésű tanulmány-címek. Az már a nyomdatörténesszel szemben álló nyomdai ördög műve lehet, hogy az alpműnek számító Gulyás Pál-monográfia négyféle, a saját munkahelyen készülő *Régi Magyarországi Nyomtatványok Bibliográfiája* háromféle címléírási formával szerepel. Apró elírás a 217. lapon Korabinsky János Mihály a névmutatóban idézett Korabinszky János Mátyás helyett és Königsberg német neve ellenére nem Németországban, hanem Kalinyingrád néven Oroszországban található. A könyvtörténeti fogalmak jegyzékét bővíteni kellene a szövegben szereplő fraktúr, fusoria, konc, matrica, patrica, rizsma, rubrikált szavak magyarázatával. A felesleges akribiának tűnő észrevételek ezúttal valóban csak a minimális fáradsággal megvalósítható jobbítás szándékával íródtak.

Mint az egész ismertetésben tettük, végezetül nem győzzük eléggé hangsúlyozni, hogy V. Ecsedy Judit rendkívül fontos és magas színvonalú munkát jelentetett meg. Végiggondolva azt az értékelést, amely a magyarországi könyvnyomtatás történetét a nagy nyugat-európai nemzetek könyvtermelésének elemzéséhez hasonlítva lekicsinylő megállapításokat tesz, két különleges adatot kell ismételtelen felidézünk: az első Magyarországon nyomtatott könyv kiadásával a hatodik helyen állunk Európában, megelőzve olyan jelentős kultúrájú nemzeteket, mint Anglia és Spanyolország, továbbá az 1800-ig tartó időszakban Magyarországon 386 nyomda illetve nyomdász működött. Jelen kötet ezt a minőségben és mennyiségben egyaránt jelentős teljesítményt foglalta össze és értékelte – színvonalának megfelelően. Hatalmas munkájával V. Ecsedy Judit hozzájárult ahhoz, hogy az európai könyvkultúrában a magyar nyomdászat-történet összefoglaló képe méltó helyet foglaljon el.

Németh S. Katalin
Magyar Könyvszemle, 2000. 1. sz.

SAJTÓFIGYELŐ

Új raktárt kap a Széchényi Könyvtár

Módosítanák a kötelepéldány-rendeletet

Monok István, az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) főigazgatója szerint a digitalizáció terjedése miatt módosítani kellene a köteles példányról szóló törvényt. Emellett 2002 novemberében adják át az OSZK új raktárépületét. Az építkezést lassítja egy fal, amely még a középkorból maradt meg, s régészek javaslata alapján változtatni kell az eredeti terveken.

Az OSZK minden, hazánkban kiadott vagy külföldön előállított és itthon forgalomba hozott, a nemzeti kulturális örökség részét képező dokumentumot – az

étermi étlapoktól a játékfilmekig – két példányban őriz. Így hamar kinövi raktárait – mondta lapunknak Monok István. Az új raktár a mostani budai várfal függőleges folytatásaként négy emelet mélységben épül ősztil, várhatóan 2002 novemberében adják át, az OSZK fennállásának kétszázadik évfordulóján. A munkálatokat befolyásolhatják a régészek kutatásainak eredményei: a terveken már változtatni kell egy középkori falmaradvány épen maradása érdekében. A felépülő raktárba legértékesebb anyagaikat szállítják majd. „A Nemzeti Könyvtár elsődleges feladata a kulturális örökség áthagyományozási folyamatának segítése. Az elmúlt harminc évben végbement médiumváltás folyamatosan átalakítja a könyvtárakat is, így a

Nemzeti Könyvtár ambivalens állapotba került: a hagyományos gyűjtés mellett ma már elengedhetetlen a digitalizáció, az internetes szolgáltatások megléte és a könyvtár információs központtá válása” – hangsúlyozza Monok.

A kötelespéldányrendelet értelmében minden sajtótermékből hat példányt kell a nyom-

dáknak ingyenesen szolgáltatni az OSZK részére. A rendszerváltás óta azonban előfordul, hogy megjelent kiadványok nem érkeznek meg. Az árak emelkedésével és a kis kiadók elterjedésével sok helyen gondot okoz a hat példány szolgáltatása. Monok szerint ezért is szükséges módosítani a kötelespéldányrendeletet: a papíralapú könyv digitalizált változatának

is hozzá kellene tartoznia a köteles példányhoz, hiszen a könyvtári digitalizációs feladatokat is könnyítené, egy esetleges kötelesszám-emeléssel a határon túli könyvtárak is példányt kaphatnának a hazánkban megjelenetkekből.

A digitalizálás jogi problémákat is felvet. „A szerzői jogi törvény nem rendezi az internetre történő szövegfelvitel jogi körülményeit: az internet megjelenése és az ily módon történő sokszorosítás konfliktust teremt a szerző, a kiadó és a könyvtárak között. A könyvtárak a copyright-probléma elkerülése végett inkább a korábbi évszázadok veszélyeztetett dokumentumait teszik fel a hálóra. Ennek a programnak a keretében történik az 1473–1920 közötti Magyar Nemzeti Bibliográfia adatbázisba helyezése, a régi magyarországi nyomtatványok, a magyar vonatkozású térképek és a Mátyás király nevéhez fűződő Bibliotheca Corviniana digitalizálása.”

Csajkovszky Krisztina
Magyar Hírlap, 2000. jún. 29.

„Internet fiesta” a Széchényi Könyvtárban

Közkönyvtárakban is elérhető lesz a világháló

Ügyes ötlet, ráadásul számottevő segítség mindazoknak, akiknek még nincs személyi számítógépük, meg máshol sem férnek hozzá. 24 magyar civil szervezet mozgalmat indított, hogy a közkönyvtárakban bárki (aki persze olvasójegyet váltott) letelepedhessen a klaviatúrához. Dr. Bakonyi Péter, a Magyar Internet Társaság elnöke nyilatkozott a Dorogi Katalin rádióriportnernek.

– Mire számíthatnak a könyvtárlátogatók, milyen pluszra ezzel az Internet fiestával?

– Az Internet-fiesta egy olyan rendezvény a Széchényi Könyvtárban, ahol megpróbáljuk megszervezni a könyvtárakban az egész ország területén, hogy a lakosság széles rétegei számára az internetet elérhetővé tegyék és akiknek nincs otthon internetelérhetőségük vagy számítógépük, azok is hozzáférhessenek és megtanulhassák, hogy az internet mit jelent az átlagember, polgár számára.

– Ez most gépet jelent vagy esetleg tanfolyamot, segítséget a kezelésben?

– Ma még a háztartásoknak néhány százalékában van számítógép és Internet, és ez azt jelenti, hogy a lakosság 90–95 százaléka nem fér hozzá az internethez. Ha föl akarunk zárkózni Európához, ha be akarunk jutni az Unióba, akkor ez egy nagyon fontos kérdéssé válik, hogy minél több ember ismerje meg az információs társadalomban rejlő lehetőségeket. Ez pedig az interneten keresztül vezet. Azért most megpróbáljuk megszervezni a könyvtárakat, hogy egész évben tartó rendezvényekkel, tanfolyamokkal, ismeretterjesztő előadásokkal segítsék hozzá a lakosságot, hogy megismerje az internetet.

– De min fognak szörfözni, milyen gépen?

– Az a szerencse, hogy tulajdonképpen a könyvtáraknak elég nagy százalékában már van internet-elérés. Ez egyrészt köszönhető a nemzeti információs infrastruktúra-programnak, amibe több száz könyvtár van bekapcsolva. Másrészt más alapítványok, Soros Alapítvány és egyéb más segítségekkel még több

száz könyvtár van az interneten. Ezt a lehetőséget kellene kihasználni és így eljuttathatjuk az internet-tudást szinte az egész országba.

– Szakkönyvtárakban fog működni ez az internetes fiókjaiban is és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fiókjaiban is és a megyei könyvtárakban is?

– Azt gondolom, hogy bármelyik könyvtárban. Itt ez egy önkéntes szervezés. Bármelyik könyvtár csatlakozhat ehhez a mozgalomhoz, amely biztosítja a lakosság számára az ingyenes internetelérést és szervez mindenféle olyan tanfolyamokat, programokat, amelyekkel az internetet a lakosság számára ismertté teszi.

– Nem fizetnek rá erre a könyvtárak?

– Azt gondolom, hogy ez egy kultúrmisszió. Ez olyan, mint az írástudás oktatása. Nem lehetünk analabéták az internetből. Hiába tudja az országból 10–15 százalék, hogy mi az internet, ha a lemaradó 85 százalék nem tudja, akkor ez egy nagyon nagy hátrány az országnak. Ezt le kell dolgozni és ezt csak a

civil szervezetek, a szakmai szervezetek összehangolt munkájával lehet elérni.

– Kapnak-e valamiféle segítséget azok a könyvtárak, amelyek belevágnak ebbe?

– Most ez egy induló esemény és megpróbáljuk megszervezni a különböző támogatásokat. Itt van a kormányzat is, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, az Informatikai Kormánybiztosi Hivatal, tehát a kormányzat részéről is várható nemcsak erkölcsi, hanem netán anyagi támogatás. Mint egy jó ügyet kell szolgálunk, hiszen azt gondolom, hogy az információs társadalomba jutásnak két alapvető ismérve van. Az, hogy legyen megfelelő infrastruktúránk, minél olcsóbb hozzáférésünk és számítógépünk, és a másik, hogy ismerjük meg ezt az új világot, tanuljuk meg, hogy hogyan kell kezelni a számítógépeket és az internetet.

Nógrádi Hírlap,
2000. június 22.

Örökség: tizenhatból maradt hét

Majd kétszáz éve tart a vita arról: a nyomdák, kiadók és szerkesztőségek kötelezhetőek-e arra, hogy minden kiadványukból egy bizonyos példányszámot ingyen megküldjenek a nemzet könyvtárának, így őrizve meg az utókor számára mindazt, amit eleink papírra vetettek, illetve amit néhány éve az elektronikus médiumokon rögzítettek.

Az első, ezzel kapcsolatos rendelet 1802-ben született, mely kötelezően előírta a nyomdák, kiadók és szerkesztőségek számára, hogy minden megjelent nyomtatott termékből két példányt meg kell küldeniük a Széchényi Ferenc által alapított *Nemzeti Könyvtár*nak. Az indok a következő volt: az utókornak hiteles képet kell kapnia az elődök életéről, kultúrájáról, a kor történéseiről. Jóllehet, a cél helyes volt, a végrehajtás módja azonban már akkor is heves vitákat váltott ki az érdekeltek körében. Az ingyen megküldött könyvek, újságok, kiadványok ugyanis a tulajdonosok nyereségét csökkentették.

Az idő múlásával a kötelezően megküldött példányok száma egyre növekedett s a legutóbbi időkben már elérte a tizenhatot. Ez addig nem jelentett különösebb gondot, míg a nyomdák, kiadók és szerkesztősé-

gek állami tulajdonban voltak, mi több, a kiadványok példányszáma olyan nagy volt – könyvek esetében lehetett akár 100 000, újságok vonatkozásában még 800 000 is –, hogy a tizenhat köteles példány ingyenes megküldése semmi gondot nem jelentett a nagy számok törvényének érvényesülése szerint. Ám a rendszerváltással a nyomdák, kiadók és szerkesztőségek magántulajdonba kerültek, az írott kiadványok példányszáma drasztikusan csökkent, áruk viszont az előállítási költségek növekedése miatt, állami támogatás nélkül a korábbiak sokszorosára emelkedett. Egy 8–10 000 forintos lexikonból, enciklopédiából vagy művészeti albumból tizenhat példányt odaadni akár 150–200 ezer forintos veszteséget is jelenthet a kiadónak. Ezt a mindössze 1000–2000 példányos megjelenés aligha ellensúlyozta. Sőt...

Érthető, hogy a korábban, más társadalmi rendszerben született rendelet egyre hevesebb vitákat provokált, melynek szenvedő alanya maga az Országos Széchényi Könyvtár volt. Ha ugyanis a köteles példányt megtagadókkal szemben szabálysértést kezdeményezett, a „bűnösöket” legfeljebb 20 000 forint megfizetésére kötelezheték, de azt is csak hosszas procedúra után. Ez pedig mindössze 3-4 meg nem küldött könyv árát jelentette. Így az „ellenkező” kiadók jártak jól, a vesztes pedig a könyvtár maradt.

Persze, ha az állam felvállalta volna a köteles példányok árának fedezetét, más lett volna a helyzet, de ez a lehetőség szóba se került.

A vita tárgya az volt, s joggal: kinek a kötelessége könyvet, újságot, kiadványt biztosítani egy állami vagy önkormányzati könyvtárnak, a magántulajdonú kiadónak vagy az államnak. A vita végül kompromisszummal zárult. Az életbe lépett 60/1998-as jogszabály viszonylag kedvezően rendezte ezt a sokat vitatott kérdést.

A rendelkezés szerint a kiadók a hazai megjelenésű könyvekből hét, az exportra készülőkben pedig négy példányt kötelesek megküldeni az Országos Széchényi Könyvtárnak – tájékoztat Rády Ferenc, a könyvtár általános főigazgató-helyettese. – Ez az intézkedés lényegesen csökkentette a kiadók költségeit. A hét példányból mindössze kettő marad nálunk, ebből egyet archiválunk, egy pedig mindenki számára hozzáférhető. A biztonság kedvéért minden kiadványból megőriz egyet a második nemzeti könyvtár, mely Debrecenben található. A fennmaradó négyből egy a budapesti Szabó Ervin Könyvtárba, illetve vidéki kiadó esetében a helyi megyei könyvtárba kerül. A további három példányt a gyűjtőkör szerint mi osztjuk szét. Így például az Országgyűlési Könyvtár kapja a jogi és politikai műveket, az Országos Műszaki Könyvtár a szakmába vágó irodalomhoz jut és így tovább.

A kedvező változások ellenére sincs még minden rendben, állítja Rády Ferenc. – Gondot számunkra elsősorban az okozott, hogy nem voltak pontos adataink a nyomdák számáról. Ezen segített az a kiadvány, mely a magyar nyomdáról jelent meg. Ennek ismeretében több, számunkra addig ismeretlen nyomdához küldünk körlevelet az új jogszabályban előírt kötelezettségek teljesítésére szólítva fel a tulajdonosokat.

A nagyobb gondot nem a könyvkiadással vagy újságírással, újságkészítéssel foglalkozó nyomdák, kiadók okozzák. Sokkal inkább azok az üzemek, amelyek termékismertetőket, plakátokat, szórólapokat készítenek. Nem értik vagy csak nem akarják érteni, hogy mi szükségünk van ezekre a kiadványokra. Értésüléseink szerint a dolog háttérben az a vélekedés áll, hogy mi kapcsolatban állunk az adóhivatallal, ezért olyan alkalmi kiadványokról is tájékoztatjuk a hatóságot, amelyet a megrendelők „zsebből” fizetnek, vagyis az APEH-nek nincs tudomása ezekről az illegálisan végzett munkákról. Ennek a feltételezésnek nincs semmi valós alapja.

Megkérdeztünk néhány nyomdát és kiadót is, hogy a bevezetett új jogszabály mennyiben jelent kedvező fordulatot számukra.

Siklósi Péter, a Kossuth Nyomda kereskedelmi vezetője szerint a változás kedvező. A honi megjelenésű könyvekből hét, az exportmegrendelésekből négy, az újságokból pedig szintén hét példányt küldenek az Országos Széchényi Könyvtárnak. A nyomdát csak a szállítási költség terheli, kivételt csak a saját kiadású könyvek jelentenek.

A Zrínyi Nyomdában évente 80–90 könyv készül – tájékoztatott *Vinkó György* vezérigazgató. Mivel a nyomda csupán a postaköltséget fedezi, ez nem okoz komolyabb gondot számukra, így maradéktalanul teljesítik kötelezettségüket.

Az Unikornis Kiadó évente 50 könyvet jelentet meg, így a rendelet korábban *Kocsis József* műszaki igazgató szerint évente mintegy 300 ezer forint veszteséget jelentett számukra. Ez az összeg az új jogszabály megjelenése óta 200 ezer forintra csökkent. Gondot inkább az okoz, hogy az összeg önköltségi árat jelent. Ha a köteles példányokat eladhatnák, az még egyszer ilyen nagyságú volument jelentene. Kis létszámú kiadó lévén, ezt a pénzt már lenne mire fordítaniuk. Ennek ellenére késedelem nélkül eleget tesznek a kötelező előírásoknak.

Horváth Mihály, a Regiszter Plakát Nyomda tulajdonosa sokkal borúlátóbb. Mint mondja, náluk a könyvnyomtatás nem meghatározó, a plakátoktól a termékismertetőkön át a díszdoboz-készítésig igen szerteágazó a tevékenységük. Állítja, ha becsülettel eleget akarnának tenni a jogszabályban előírtaknak, egy külön apparátust kellene létrehozniuk annak érdekében, hogy összegyűjtsék és eljuttassák az OSZK számára valamennyi terméküket. Erre pedig egyelőre nincs lehetőségük.

Kétségtelen, hogy a közel 200 éve született kancellári rendelet, amely előírta minden megjelent kiadvány bizonyos számú megküldését a Nemzeti Könyvtárnak, megalapozta azt a felbecsülhetetlen nemzeti kincset, mely lehetővé tette, hogy népünk életének írott dokumentumai a kutatás rendelkezésére álljanak, s azok eredményei mind idehaza, mind külföldön a magyarság történetének jobb megismerését szolgálják. Ma már azonban nem tizekben, hanem ezrekben mérik a nyomdák, kiadók és szerkesztőségek számát, amelyek százezrével ontják a könyvek és újságok mellett az olyan reklámanyagokat, melyek megőrzése az utókor számára nem biztos, hogy kötelező feladata a ma nemzedékének.

Úgy gondoljuk, hogy erről még további viták várhatók.

Prukner Pál
Print Publishing, 2000. május/június

Himnuszunk ősváltozatai

Megjelent CD-n a Szent Alberik Kórus és a MÁV Szimfonikus Zenekar előadásában a magyar Himnusz eredeti és valamennyi – ma föllelhető – változata, valamint a Szózat. Mármost azok a Himnusz-opuszok is hallhatók a korongon, amelyek a Nemzeti Színház 1844-es pályázatára érkeztek.

Somogyváry Ákos, a Szent Alberik Kórus karnagya, akinek – *Erkel Ferenc* ükunokájaként – családi hagyományai is sugallták, hogy elmélyültebben foglalkozzon a Himnusz történetével, már 1994-ben, a pályázat 150. évfordulóján emlékhangversenyt rendezett. E koncerten Erkel Hymnusán kívül először hangzott el három másik pályamű is, amelyeknek eredeti kéziratát a kutatók az *Országos Széchényi Könyvtárban* lelték föl. 1999 telén újabb pályamű került elő: *Berlász Piroska* a Nemzeti Színház irattárában megtalálta a „Szenteld Óh Magyar Hazádnak...” jeligéjű, négyszólamú férfikari himnusz kottáját.

Egressy Béni dicséretes pályaműve pedig a felvett megelőző hetekben bukkant elő a Zenetudományi Intézet Major-hagyatékából. A Szent Margit Gimnáziumban és a Budavári Önkormányzat aulájában készült CD-felvétel karnagya *Somogyváry Ákos*, a kórus másodkarnagya *F. Ambrus Gabriella*. Megjele-

nését támogatta a Nemzeti Kulturális Alapprogram, és a Budavári Önkormányzat.

A héten forgalomba került lemezen Erkel eredeti, Esz-dúrban írt Hymnusa mellett a mindenki számára énekelhető, B-dúr hangnembe áttett változat is szerepel, továbbá a pályázati himnuszok: „Szenteld Óh Magyar Hazádnak...” jeligés, négyszólamú férfikarra és zenekarra írt mű; a *Sugár Miklós* hangszerelte Hymnus-torzó háromszólamú férfikarra és zenekarra; a „Bár babérrel nem illettek, csak a gúnytól kíméljétek! Egy régi író” jeligés pályamű (vegyeskarra és zenekarra); a Himnusz *Kölcseytől* (a capella vegyeskarral); *Egressy Béni* lenyűgözően szép, dicséretben részesült pályaműve, az „Isten áldd meg a magyart!” jeligével, magyaros motívumokkal, palotás indíttatással; hasonlóképp Erkel II. Magyar királyhymnusa, *Egressy Béni* Szózata, Erkel Szózata – *Bárdos Lajos* kórusfeldolgozásában.

Mécs László színművész ajkán pedig elhangzik *Vörösmarty Szózata* és *Kölcsey Hymnus*, A magyar nép zivataros századaiból című, örökbecsű költeménye.

Magyar Nemzet,
2000. május 20.

Ismeretterjesztő és oktatás-segítő CD-ROM-ok vására

Konferenciával egybekötött rendezvényt tartottak május 25-én 10 és 18 óra között az *Országos Széchényi Könyvtárban* (Budavári Palota „F” épület, VI. emelet).

A Neumann-ház immáron harmadik alkalommal rendezett CD-ROM bemutatót és vásárt. Az előző két alkalommal nagy érdeklődés kísérte a rendezvényt, mely 1997-ben egy konferenciához kapcsolódott, 1998-ban pedig a „Digitális kövek” című, többnapos kiállítás része volt. Ezúttal is sok látogatóra, elsősorban könyvtárosokra és tanárookra számítottak.

A délelőtti konferencián előadások hangoztak el a CD-ROM-ok könyvtári használatával kapcsolatos

szerzői jogokról, valamint az elektronikus dokumentumok bibliográfiai leírásának új magyar szabályzatáról. A délutáni órákban számos multimédia-lemezt mutattak be.

A vásár kínálatában főként ismeretterjesztő és oktatás-segítő CD-ROM-ok szerepeltek. A kiállításon 30-nál több kiadó és fejlesztő cég közel 100-féle lemezt mutatott be, amelyeket a helyszínen kedvezményes áron lehetett megvásárolni, illetve megrendelni.

Iskolakultúra,
2000. 6–7. sz.

A Magyar Országos Közös Katalógus Egyesületről

Júniusban vélhetően megszületik a szerződés a 17 legnagyobb magyarországi könyvtárat tömörítő **Magyar Országos Közös Katalógus Egyesületet (MOKKA)** és a **Dataware** között a MOKKA által specifikált közös katalógusrendszer megvalósításáról. Ez lehetővé teszi majd, hogy a többféle könyvtári rendszert használó intézmények interneten keresztül kapcsolódjanak össze. A két évvel ezelőtt a Corvina-felhasználók számára kifejlesztett VOCAL közös katalógizálási rendszer moduláris felépítésű, a munkafolyamatokat képes integráltan kezelni, sőt a párhuzamos munkavégzés csökkentésére is alkalmas. Az

eddig 33 könyvtárban alkalmazott Corvina-rendszer pozíciói lényegesen erősödnek a hazai piacon, mivel a megállapodással a Dataware olyan könyvtárakat sorakoztathat fel ügyfelei sorába, mint az *Országos Széchényi Könyvtár*, a Magyar Tudományos Akadémia Központi Könyvtára, az Országos Pedagógiai Könyvtár, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, valamint tíz egyetemi könyvtár. A megrendelés értékéről *Koren Natasa*, a Dataware munkatársa a szerződés aláírása előtt nem kívánt információval szolgálni.

Bank és Tőzsde, 2000. június 30.

Az Ország Könyve

Nem kis feladatra vállalkoztak a pesterzsébeti kézműves és szolgáltató iskola diákjai. Féléves munkával elkészítették az Ország Könyvét. A könyv 101 centiméter magas, 74 centiméter széles, a súlya pedig 40 kilogramm. Borítója fából és bőrből készült, tűzománc díszítéssel. A harmincöt fiatal alkotása a *Szé-*

chényi Könyvtárban kapott otthont. A tervek szerint évente, a Magyar Kultúra Napján neves történészek örökítik meg benne az előző esztendő történelmi és kulturális eseményeit.

Print Publishing, 2000. május/június

KÖNYVTÁRUNK ÉLETÉRŐL

Hírlapórségben

A hírlaptárosok második találkozója

Kettőezer április 11-én alakult meg laza baráti társaságként a „virtuális hírlapkönyvtár”, az egykor volt hírlaptárosok, „hírlapörök” kezdeményezésére. Az ötletet a kollégákon kívül örömmel fogadták kutatóink, olvasóink is, közöttük olyanok, akik még ismerték a régi múzeumkerti épületet.

Második találkozónkon, 2000. június nyolcadikán Kocsy Anikó, miután köszöntötte a megjelenteket, az

alábbi néhány mondatban összefoglalta a történeteket és felvázolta a terveket.

„Amikor néhány hónappal ezelőtt elkezdtek szervezni a hírlapkönyvtárosok első találkozóját, az a felismerés vezetett bennünket, hogy a könyvtáros összejöveteleken ritkán esik szó periodikumokról – erről a könyvtári berkekben retteggett dokumentumtípusról. Már-már azt kellett hinnünk, hogy ez a kiadványfajta néhány megszállottat kivéve nem is érdekel

senkit, mert hírlappal, hírlapból dolgozni nehéz, időrabló és hálátlan feladat. Rengeteg türelmet és tapasztalatot igényel. Akik elhivatottságból mégis éveket – esetleg évtizedekig dolgoznak témájukon, néha magányos farkasként végzik gyűjtögető munkájukat anélkül, hogy bárkitől biztatást kapnának, vagy segítséget remélhetnének. A fiatal könyvtáros-jelöltek pedig kevés sajtótörténetet, s még kevesebb bibliográfia, vagy repertórium készítést tanulnak.

Aztán azt gondoltuk, hogy nemcsak hogy kevesen vagyunk, de alig-alig ismerjük egymást. Jó lenne egy fórum az ismerkedésre, szakmai kapcsolatteremtésre.

Fontos lenne egy olyan műhely, ahol az időszaki kiadványokkal foglalkozó szakemberek (most már tárgyan értelmezve, tehát sajtótörténészek, bibliográfusok, oktatók, sőt történészek, irodalomtörténészek is) megkeresik, megtalálják egymást, kicserélik ismereteiket, tapasztalataikat, és ha lehet, segítik is egymást és a pályakezdő fiatalokat. Hiszen a hosszú évekig tartó tapasztalás, adatgyűjtés csak úgy hasznosulhat igazán, ha arról minél többen értesülnek és akadnak segítők és folytatók is. Az első találkozási hangulata aztán bebizonyította, hogy nem is vagyunk olyan egyedül és lelkesedésben sincs hiány. Hiszen rengeteg közös témánk van. A tennivalókról nem is beszélve!

Éppen ezért azt javasoltuk, hogy alakítsunk hírlap-könyvtárat – amúgy virtuális módon, bevonva minden „hírlapőrt” – azokat a szakembereket, akiknek a periodikumok valamilyen szempontból fontosak és érdekesek, akiknek kutatási tárgyát jórészt éppen ezek a dokumentumok jelentik. Jó lenne megismerni egymás kutatásait, megvitatni a felmerülő problémákat, ötleteket adni-venni, gyűjteni. Szeretnénk társaságunkban látni a lelkes, tapasztalt, nagy tudású idősebb kollégák mellett még lelkesebb, fiatal egyetemi és főiskolai hallgatókat, leendő szakembereket.

Találkozóinkon mód nyílik majd egy-egy megjelent, megjelenés előtt álló, vagy éppenséggel meg nem jelent kiadvány ismertetésére.

Tervezzük egy kutatói- és kutatási témanyilvántartás létrehozását a kapcsolattartás és a párhuzamosságok elkerülése érdekében.

Kenyéri Kornélia múltkori felvetése nyomán gondolkodni kell azon, hogyan jelenhetnének meg a megyei sajtóbibliográfiák közös CD-ROM-on. Számítlan kérdés merülhet fel e tervvel kapcsolatban. A következő alkalommal, szeptemberben Horváth József úr lesz a vendégünk, aki a Győr-Moson-Sopron megyei sajtóbibliográfia elkészítésének nehéz feladatát vállalta magára és e munkálatokról fog beszélni.

Decemberben érdekes sajtótörténeti témáról, a külügyi sajtóról, a külügyi szakfolyóiratokról hallhatunk Major Zoltán ismertetésében.

Kocsy Anikó bevezető szavai után először Buzinkay Géza mutatta be a *Magyar Média* című új folyóiratot, majd Nagy Csaba: *Kell-e nekünk az emigráns magyar sajtó bibliográfiája?* címmel az emigráns életrajzi lexikon munkálatainak tapasztalatairól és a továbbiakban hasznosítható értékes „melléktermékeiről” beszélt.

Buzinkay Géza érdekesen és nagyon élményszerűen tárta a hallgatóság elé a régen várt szakmai folyóirat megindításának körülményeit.

A Magyar Újságírók Szövetségének Sajtótudományi Szakosztálya újjáalakulásának első ülésén határozott arról, hogy meg kell jelentetni egy negyedéves folyóiratot, melynek célja a beköszöntő szerint „hogy a napi rutinban elmerült újságírókat is lehetőleg minél nagyobb körben elérje a saját szakmájuk legtágabb horizontját befogó igényes gondolkodással.”

A tervek között szerepel, hogy a szerkesztőség rendszeresen pályázatokat fog kiírni újságíró/kommunikáció szakos hallgatók és a média(sajtó) történetével foglalkozó kutatók számára média-kommunikációelmélet, médiatörténet, sajtóetika, médiaszociológia témakörökben. A lap készítői súlyt fektetnek a nemzetközi kapcsolatok kiépítésére éppúgy, mint a szakmai emléktanyag, hagyaték megőrzésére, megmentésére. A folyóirat vitafórum és az újságíróképzés segítője kíván lenni.

A szerkesztő bizottság tagjai ismert publicisták, közülük többen az újságíróképzésben is részt vesznek.

Buzinkay Géza kitért a folyóirat-készítéssel együtt járó nehézségekre és az anyagi gondokra is, amelyeket természetesen igyekeznek megoldani. Jó hír, hogy Dörnyei Sándor korábbi javaslatára rövidesen megjelenik a lapban Lakatos Éva bibliográfiája *a sajtótörténeti kutatások segédkönyveiről*, amely óriási segítséget jelent majd minden felhasználónak.

Reméljük, hogy a *Magyar Média* sikeres lesz, hiszen mindannyian régóta vágytunk egy ilyen színvonalas szakmai orgánusra.

A másik ismertetett kiadvány *A magyar emigráns irodalom lexikona*. Nagy Csaba és Sárosi Attila munkája az emigrációban élő szépírók, társadalomtudósok, teológusok, valamint a sajtó- és a könyvkiadás területén dolgozók biográfiai adatait gyűjti össze.

Mintegy melléktermékként fontos segédanyagok keletkeznek, mint például az álnévlexikon, vagy a külön kötetben megjelenő, kapcsolódó sajtóbibliográfia.

Az első két kötet 1990- és 1992-ben az MTA Irodalomtudományi Intézete és a Petőfi Irodalmi Múze-

um kiadásában látott napvilágot, a harmadik kötet idáig anyagi okok miatt nem jelent meg. Most az Argumentum Kiadó vállalta, hogy bővítve, javítva, kumuláltan a teljes művet adja ki.

Összejövetelünkön többen elismeréssel szóltak erről a hézagpótló, nagyszabású munkáról. Urbán V. László irodalomtörténész néhány mondatban papírra is vetette gondolatait. Az ő soraival zárjuk a második hírlapkönyvtári találkozóról szóló beszámolót.

„Nagy Csaba, a Petőfi Irodalmi Múzeum fősztályvezetője mintegy húsz éves kutatómunkájáról mesélt. Az emigráció magyar irodalmának feldolgozása a 80-as évek elején még a megtűrt kutatási kategóriába tartozott. Ha a politika merevsége később oldódott is, a kutató útjába akadály tornyosult. A legnagyobb gondot az jelentette, hogy a Magyarországon kívül megjelent periodikumoknak nem volt egyetemes és teljességre törő gyűjtőhelye. Münchentől Stockholmig, Buenos Airestől Washingtonig lelkes gyűjtők vállalták fel a szétszórta sajtóorgánumok összegyűjtését. Magyarországon is több könyvtár rendelkezett hasonló gyűjteménnyel, így az OSZK-n

kívül Sárospatak is. Ezért keltett meglepetést Nagy Csaba összesítése, mely szerint eddig több, mint 4800 külföldi emigráns magyar periodikum jelent meg, melyet tervszerűen fel is dolgozott. A feldolgozás elsősorban egy átfogó életrajzi lexikon létrehozását célozta, de rendkívül nagy segítséget jelent az emigráns irodalom kutatóinak is. A többféle adatbázis számítógépes feldolgozása folyamatosan történik, szinte hihetetlen információkincset tárva a hazai kutatók elé. A húsz éve tartó, heroikusnak tűnő vállalkozás úgy érzem, egyértelműen bizonyítja, hogy a megszálltságig kitartó hivatásszeretet – amely ilyen értékeket hoz létre – a számítógép világában is nélkülözhetetlen. Reméljük, hogy ez a hatalmas adatbázis minél hamarabb hozzáférhető lesz a széles kutatói társadalom számára is.”

Végezetül elmondhatjuk, hogy második találkozásunk is jó hangulatban, élénk érdeklődés mellett zajlott le.

A hírlapőrök nevében lejegyezte: Elekes Irén

OSZK HÍRADÓ

Az Országos Széchényi Könyvtár lapja
XLIII. évfolyam – 2000. 5–6. szám

Főszerkesztő: Batári Gyula

A szerkesztőbizottság tagjai: Berke Barnabásné, Monok István, Ottovay László, Poprády Géza,
Rády Ferenc, Rózsa Mária, Seres Tibor, Somkuti Gabriella, Somogyi Pálné

Technikai szerkesztő: Korpás István

A szerkesztőség címe: Budapest, Budavári Palota F. épület, Postacím: 1827 Budapest
Készítette az ETO-PRINT Nyomdaipari Kft., 500 példányban, 4,0 (A/5) ív terjedelemben
Felelős vezető: Balogh Mihály ügyvezető igazgató

ISSN 0324-2064